

Witteveen + Bos

water
infrastructuur
milieu
bouw

landschappartners

Provincie Gelderland

Milieueffectrapport/SMB Zandwin- en natuurontwikkelingsplan Over de Maas

Hoofdrapport

Witteveen+Bos
Hogehilweg 18
postbus 12205
1100 AE Amsterdam
telefoon 020 312 55 55
telefax 020 697 47 95

**Milieueffectrapport/SMB
Zandwin- en
natuurontwikkelingsplan
Over de Maas****Hoofdrapport**

referentie	projectcode	status
MAAS6-5/dijc/056	MAAS6-5	definitief 04
projectleider	projectdirecteur	datum
ing. J.M. Faber	ir. R. de Boer	24 juni 2005
autorisatie	naam	paraaf
goedgekeurd	ing. J.M. Faber	

1. INLEIDING	1
1.1. Het voornemen in hoofdzaak	1
1.1.1. Aanleiding	1
1.1.2. Zandwinning gecombineerd met natuurontwikkeling	1
1.1.3. Het plangebied in hoofdzaak	2
1.1.4. Besluitvorming	4
1.2. De milieueffectrapportage	5
1.3. Leeswijzer	6
2. ACHTERGRONDEN, DOELSTELLINGEN EN RANDVOORWAARDEN	7
2.1. Achtergronden en doel industriezandwinning	7
2.1.1. Het rijksbeleid voor en na oktober 2003	7
2.1.2. Het Gelders zandwinbeleid	8
2.1.3. Noodzaak en doel industriezandwinning Over de Maas	11
2.2. Achtergronden en doel natuurontwikkeling	11
2.2.1. Achtergronden natuurontwikkeling	11
2.2.2. Doel natuurontwikkeling	12
2.3. Bijdrage Over de Maas aan de hoogwaterproblematiek	14
2.4. Onderbouwing locatiekeuze Over de Maas	15
2.4.1. Alternatievenonderzoek op provinciaal niveau	15
2.4.2. De selectie van Over de Maas uit de locaties in West Maas en Waal	15
2.5. Beleidskaders	22
2.5.1. Delfstoffenbeleid	22
2.5.2. Natuurbeleid	24
2.5.3. Beleid archeologie en cultuurhistorie	27
2.5.4. Waterbeleid	28
2.5.5. Bodembeleid	30
2.5.6. Landbouw	32
3. BESTAANDE MILIEUSITUATIE EN AUTONOME ONTWIKKELINGEN	33
3.1. Geologie, geohydrologie en waterhuishouding	33
3.1.1. Huidige situatie geologie	33
3.1.2. Huidige situatie geohydrologie	36
3.1.3. Huidige situatie waterhuishouding	37
3.1.4. Autonome ontwikkelingen geologie, geohydrologie en waterhuishouding	38
3.2. Bodem- en waterkwaliteit	38
3.2.1. Huidige situatie bodemkwaliteit	38
3.2.2. Huidige situatie waterkwaliteit	39
3.2.3. Autonome ontwikkelingen bodem- en waterkwaliteit	42
3.3. Geomorfologie en landschap	43
3.3.1. Huidige situatie geomorfologie	43
3.3.2. Huidige situatie landschap	45
3.3.3. Autonome ontwikkelingen geomorfologie en landschap	45
3.4. Archeologie en cultuurhistorie	46
3.4.1. Huidige situatie archeologie	46
3.4.2. Huidige situatie cultuurhistorie	47
3.4.3. Autonome ontwikkelingen archeologie en cultuurhistorie	54
3.5. Natuur	54
3.5.1. Huidige situatie natuur	54
3.5.2. Autonome ontwikkelingen natuur	56
3.6. Woon- en leefmilieu	59

3.6.1.	Visuele aspecten	59
3.6.2.	Geluid	60
3.7.	Veiligheid en rivierfuncties	61
3.7.1.	Huidige situatie veiligheid en rivierfuncties	61
3.7.2.	Autonome ontwikkelingen veiligheid en rivierfuncties	65
3.8.	Landbouw	65
3.8.1.	Huidige situatie landbouw	65
3.8.2.	Autonome ontwikkelingen landbouw	66
4.	ALTERNATIEVEN EN VARIANTEN	67
4.1.	Voorwaarden waaraan de alternatieven en varianten moeten voldoen	67
4.1.1.	Doelstellingen	67
4.1.2.	Randvoorwaarden	67
4.1.3.	Technisch en beleidsmatig realiseerbaar	68
4.2.	Twee alternatieven, meerdere uitvoeringsvarianten	68
4.3.	Uitgangspunten van de alternatieven en uitvoeringsvarianten	68
4.3.1.	Uitgangspunten zandwindoelstelling	68
4.3.2.	Uitgangspunten natuurontwikkelingsdoelstelling	70
4.3.3.	Uitgangspunten technische mogelijkheden	73
4.4.	Alternatieven en uitvoeringsvarianten	75
4.4.1.	De ontwikkeling van de uitvoeringsvarianten	75
4.4.2.	Beschrijving van de uitvoeringsvarianten	76
5.	MILIEUEFFECTEN	85
5.1.	Geohydrologie en waterhuishouding	85
5.1.1.	Beoordelingskader geohydrologie en waterhuishouding	85
5.1.2.	Primaire effecten op geohydrologie en waterhuishouding	86
5.1.3.	Secundaire effecten op geohydrologie en waterhuishouding	88
5.1.4.	Beoordeling uitvoeringsvarianten	89
5.2.	Bodem- en waterkwaliteit	91
5.2.1.	Beoordelingskader bodem- en waterkwaliteit	91
5.2.2.	Effecten op bodem- en waterkwaliteit	92
5.2.3.	Beoordeling uitvoeringsvarianten	96
5.3.	Geomorfologie en landschap	97
5.3.1.	Beoordelingskader geomorfologie en landschap	97
5.3.2.	Effecten op geomorfologie en landschap	97
5.3.3.	Beoordeling uitvoeringsvarianten	98
5.4.	Archeologie en cultuurhistorie	98
5.4.1.	Beoordelingskader archeologie en cultuurhistorie	98
5.4.2.	Effecten op archeologie en cultuurhistorie	99
5.4.3.	Beoordeling uitvoeringsvarianten	100
5.5.	Natuur	101
5.5.1.	Beoordelingskader natuur	101
5.5.2.	Effecten op de natuur	103
5.5.3.	Beoordeling uitvoeringsvarianten	104
5.6.	Woon- en leefmilieu	105
5.6.1.	De activiteiten tijdens de uitvoering	105
5.6.2.	Visuele aspecten	110
5.6.3.	Lichteffecten	114
5.6.4.	Geluideffecten	115
5.6.5.	Laagfrequent geluid en trillingen	126
5.6.6.	Stofeffecten	127
5.7.	Veiligheid en rivierfuncties	130

5.7.1	Controle veiligheid	130
5.7.2	Beoordelingskader rivierfuncties	132
5.7.3	Effecten op de rivierfuncties	133
5.7.4	Beoordeling uitvoeringsvarianten	136
5.8	Landbouw	137
5.8.1	Beoordelingskader landbouw	137
5.8.2	Effecten op de landbouw	138
5.8.3	Beoordeling uitvoeringsvarianten	139
6.	BESCHOUWING ALTERNATIEVEN EN ONTWIKKELING MMA	140
6.1.	Gevolgde methode	140
6.2.	Beschouwing van de doelstellingen	140
6.3.	Beschouwing van de randvoorwaarden	142
6.4.	Beschouwing van de milieueffecten	144
6.4.1.	Geohydrologie en waterhuishouding.	144
6.4.2.	Bodem- en waterkwaliteit	145
6.4.3.	Geomorfologie en landschap	146
6.4.4.	Archeologie en cultuurhistorie	146
6.4.5.	Natuur	147
6.4.6.	Woon- en leefmilieu	147
6.4.7.	Veiligheid en rivierfuncties	149
6.4.8.	Gevolgen voor de landbouw	150
6.5.	Dilemma's en keuzes	150
6.5.1.	Het dilemma tussen plaspeildifferentiatie en het toelaten van dynamiek	150
6.5.7.	Het dilemma tussen het al dan niet vergraven van de oeverwal tegenover Lith	150
6.5.8.	Het dilemma tussen archeologie/cultuurhistorie en woon- en leefmilieu	151
6.5.9.	Het dilemma tussen eindkwaliteit en uitvoeringsduur	151
6.6.	Conclusies voor het MMA	152
6.7.	Conclusies voor de variant 'Minimale hinder'	153
6.8.	Uitwerking MMA	153
6.8.1.	Beschrijving van het MMA	153
6.8.2.	Effecten van het MMA	156
7.	LEEMTEN IN KENNIS EN NADER ONDERZOEK	158
5.7.	Leemten in kennis	158
5.8.	Nader onderzoek	159

1. INLEIDING

1.1. Het voornemen in hoofdzaak

1.1.1. Aanleiding

Het rijks- en provinciale zandwinningsbeleid is erop gericht de voorziening in beton- en metselzand van Nederland te waarborgen. Het relatief grove zand dat hiervoor nodig is, is vooral in de provincies Brabant, Limburg en Gelderland van nature aanwezig. Hiermee heeft Gelderland een belangrijke taak in de voorziening van beton- en metselzand in Nederland. Het rijksbeleid is gericht op zelfvoorziening in de Nederlandse behoefte aan beton- en metselzand. Voor de realisering hiervan zijn in het verleden tussen het rijk en de provincies afspraken gemaakt over de levering van zand, zogenaamde taakstellingen. Een belangrijk deel van de Gelderse taakstelling zou worden ingevuld door de locatie F3B, welke locatie is opgenomen in het streekplan 1996. Tegen de F3B ontstond echter een grote bestuurlijke en maatschappelijke weerstand, met name in de gemeente West Maas en Waal, waarbinnen de locatie is gelegen. Gezien de verplichtingen van Gelderland in het kader van de taakstellingen en gezien het eigen Gelderse beleid om een bijdrage te leveren aan de zandbehoefte, was het niet mogelijk om zonder meer gevolg te geven aan de politieke wens om te stoppen met de ontwikkeling van de F3B. In mei 2000 hebben de Gedeputeerde Staten van Gelderland daarom besloten een NIMBY-procedure ('not in my backyard') tegen de gemeente West Maas en Waal te starten, teneinde realisatie van de zandwinlocatie F3B planologisch te kunnen afdwingen en tegelijkertijd te zoeken naar alternatieven voor deze winlocatie. Hieraan is invulling gegeven door een uitgebreid onderzoek naar alle mogelijke alternatieve sporen voor de F3B-locatie. Dit onderzoek heeft begin 2001 geleid tot het stoppen van de NIMBY-procedure en de verdere ontwikkeling van de F3B-locatie. Vanaf dat moment zette de Provincie in op de verdere ontwikkeling en implementatie van een viertal alternatievensporen (zie verder paragraaf 2.1.2.).

Eén van de vier alternatievensporen betreft het aanbod van de gemeente West Maas en Waal d.d. december 2000 (bijlage III), om zand te winnen in de uiterwaarden van deze gemeente. In het kader van de implementatie van dit alternatievenspoor is een Landschapsvisie opgesteld. Tijdens het opstellen van deze Landschapsvisie is intensief overleg gevoerd met een daartoe ingestelde klankbordgroep. Hieruit is de locatie Over de Maas naar voren gekomen als kansrijk. In een open discussie over de mogelijkheden voor alternatieve zandwinningslocaties in de uiterwaarden en de consequenties voor het gebied is een breed maatschappelijk draagvlak binnen de gemeente West Maas en Waal ontstaan voor de buitendijkse zandwinlocatie Over de Maas.

De provincie heeft dan ook het voornemen de ontwikkeling van deze zandwinlocatie planologisch mogelijk te maken. De vorm waarin dat zal plaatsvinden, is die van een 'concrete beleidsbeslissing' (cbb) in een partiële herziening van het streekplan (2005).

1.1.2. Zandwinning gecombineerd met natuurontwikkeling

De locatie Over de Maas (zie afbeelding 1.1.) is naar voren gekomen als een kansrijke locatie voor de winning van industriezand ter gedeeltelijke vervanging van de locatie F3B - Watergoed. Uit deze locatie zal minimaal 15 miljoen ton beton- en metselzand moeten worden gewonnen. Voor de taakstellingsperiode 1999-2008 kan naar verwachting 2 tot 4 miljoen ton uit deze locatie worden gewonnen. De zandwinning wordt ingericht voor de landelijke beton- en metselzandvoorziening en zal resulteren in open water en natuur in de uiterwaarden.

De locatie Over de Maas is gelegen in de uiterwaarden van de Maas, welke onderdeel uitmaken van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) en van de Integrale Verkenning Maasuiterswaarden (IVM). De provincie wil dat bij het realiseren van de zandwindoelstelling tevens de doelstellingen uit de EHS worden gerealiseerd. Daarnaast dient zo veel mogelijk rekening te worden gehouden met de doelstellingen van IVM.

Voor het plangebied is in het kader van de realisatie van de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) in 1996 een toekomstvisie opgesteld, de Visie Fort Sint Andries, waarin 115 ha nieuwe natuur wordt gerealiseerd, naast 10 ha bestaande natuur. De hoofddoelstelling van beide plannen voor Over de Maas is het inrichten van een natuurontwikkelingsgebied. Daarbij wordt aangegeven dat er voor dit gebied wordt gestreefd naar een invulling als natuurontwikkelingsgebied. Het belangrijkste verschil tussen deze visie en het huidige voornemen is dat de functie natuur niet wordt gecombineerd met landbouw op de te behouden hooggelegen uiterwaard, maar met zandwinning, waarbij de hooggelegen uiterwaard wordt vergraven en diepe plassen ontstaan. Bovendien is de daadwerkelijke totstandkoming van de plannen uit de visie Fort Sint Andries gebaseerd op terreinverwerving op vrijwillige basis. Dit heeft tot gevolg dat de realisatie van deze plannen op dit moment langzaam verloopt en de termijn waarbinnen realisatie op de locatie Over de Maas plaatsvindt onzeker is. Het huidige plan, waarbij zandwinning wordt gecombineerd met natuurontwikkeling, kan de inrichting van Over de Maas als natuurontwikkelingsgebied een sterke impuls geven. Naast het realiseren van de natuurdoelstellingen uit de Visie Fort Sint Andries wordt beoogd om tevens de doelstellingen uit het project Natuurvriendelijke Oevers van Rijkswaterstaat voor het plangebied te realiseren.

Rijkswaterstaat wil maatregelen nemen in het stroomgebied van de Maas om de verwachte toekomstige hogere rivierafvoeren te kunnen verwerken. Hiertoe voert Rijkswaterstaat het project Integrale Verkenning Maas (IVM) uit. Bij de realisering van de zandwinning in Over de Maas zal deze zo worden ingericht dat een bijdrage wordt geleverd aan de doelstellingen van het project IVM.

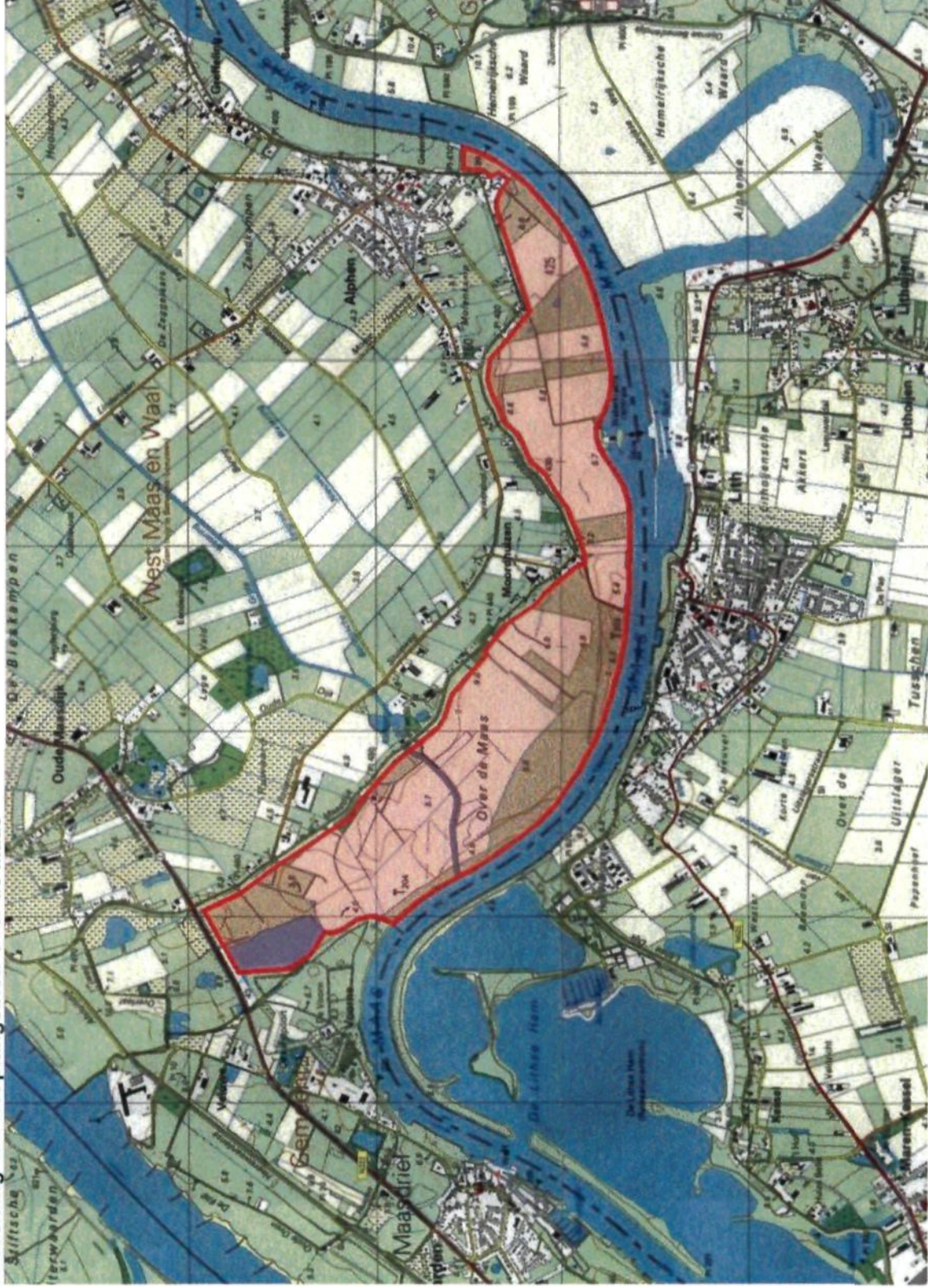
1.1.3. Het plangebied in hoofdzaak

Het plangebied ligt in de uiterwaarden ten noorden van de rivier de Maas tussen Alphen en Voorne (km 199 en km 205) en beslaat circa 275 hectare. Het plangebied wordt globaal begrensd door de Rivier de Maas, Fort Nassau te Voorne, de Van Heemstraweg en de Maasdijk en bestaat uit twee deelgebieden, te weten 'Over de Maas' en 'Moleneindsche Waard'.

Op hoofdlijnen maakt het plangebied deel uit van een typisch rivierenlandschap met de kenmerkende opbouw van uiterwaarden – dijk – oeverwallen – kommen. De rivier de Maas is ter hoogte van het plangebied een laaglandrivier, met een relatief lage dynamiek. Dit is een gevolg van een natuurlijke afvlakking van het verval en van een vergaande normalisatie van de rivier in de jaren '30 van de vorige eeuw. Door deze lage rivierdynamiek zijn de uiterwaarden langs de Maas overwegend agrarisch in gebruik als akker of weide. Door de normalisatie van de rivier – met name de kanalisering en de peilbeheersing door middel van stuwen – zijn de kenmerkende elementen van de Maasuiteraard verdwenen. De oude riviergeulen zijn verdwenen en de rivier is vanaf de noordelijke Maasdijk niet of nauwelijks meer zichtbaar.

In het plangebied liggen twee waterlopen met een afwateringsfunctie voor aangrenzende gebieden: de Alphense Uitvliet en de afwatering van de voormalige zandwinplas bij Voorne. De Alphense Uitvliet is een geïsoleerd liggende hoofdafwatering van het westelijk deel van het Land van Maas en Waal (Grote Wetering) via het gemaal 'Quarles van Ufford' bij Moordhuizen. De zandwinplas bij Voorne wordt gevoed door kwel vanaf de Waal. Bij een hoger peil op de Waal wordt water afgevoerd naar de Maas. In het westelijk deel van het plangebied is het grootste gedeelte van het aanwezige kleidek in het verleden al gewonnen en dus niet meer of in een dunne laag (maximaal circa 0,5 meter dik) aanwezig.

Afbeelding 1.1. Het plangebied Over de Maas

1.1.4. Besluitvorming

Het besluit waarvoor dit MER wordt opgesteld is het besluit van de provincie Gelderland over de partiële herziening van het streekplan (2005), waarin de locatie Over de Maas als zandwin- en natuurontwikkelingslocatie in een 'concrete beleidsbeslissing' (cbb) planologisch wordt geregeld.

Op dit moment wordt het Streekplan 1996 Integraal herzien. In het ontwerp van het streekplan is het ruimtelijk beleid over ontgrondingen gewijzigd, waarbij Over de Maas als kaderstellende uitspraak is opgenomen en de voormalige locatie F3B uit het streekplan verdwijnt. Voor deze kaderstellende beleidsuitspraak is een Strategische Milieubeoordeling (SMB) uitgevoerd. Als het nieuwe streekplan door PS is vastgesteld, wordt gestart met een Partiële Herziening van het streekplan 2005 voor Over de Maas, in de vorm van een Concrete Beleidsbeslissing. Deze partiële herziening is m.e.r.-plichtig. Nadat Over de Maas op deze wijze planologisch als winplaats is aangewezen heeft het ontgrondend bedrijfsleven de mogelijkheid om hier zandwinning te realiseren door het aanvragen van vergunningen. De gemeente zal het bestemmingsplan moeten aanpassen, binnen de kaders van de Partiele Streekplanherziening voor Over de Maas.

Afbeelding 1.2. brengt het planvormingsproces in beeld.

Afbeelding 1.2. Planvormingsproces Over de Maas

Uit deze afbeelding blijkt dat het MER is gericht op de besluitvorming - in streekplankader - welke besluitvorming verder gaat dan algemeen of kaderstellend beleid, doch een lager detailniveau heeft dan het bestemmingsplan.

In de partiële streekplanherziening voor Over de Maas worden de grenzen van het plangebied en de ruimtelijke randvoorwaarden vastgelegd. Het MER levert de benodigde (milieu)informatie voor het nemen van dit besluit. De provincie is initiatiefnemer voor het opnemen van de zandwinlocatie Over de Maas in het streekplan. Hierdoor krijgen derden de mogelijkheid om plannen te ontwikkelen voor het winnen van zand op deze locatie binnen de gestelde ruimtelijke randvoorwaarden, waaronder de inpassing in de EHS. Over de wijze van uitvoering en de inrichting op detailniveau zal besluitvorming plaatsvinden in het kader van het bestemmingplan en de benodigde vergunningen, waaronder milieuvergunningen en ontgrondingsvergunning.

1.2. De milieueffectrapportage

Dit MER maakt deel uit van een milieueffectrapportage (m.e.r.) –procedure.

de m.e.r.-plicht

Een milieueffectrapportage staat niet op zichzelf, maar is een hulpmiddel bij de besluitvorming van de overheid over de betreffende activiteit. Daarom is een milieueffectrapportage steeds gekoppeld aan een overheidsbesluit en aan de procedure die daarvoor moet worden doorlopen. De m.e.r.-procedure voor de zandwinning en natuurontwikkeling in Over de Maas is gekoppeld aan de vaststelling van de partiële herziening van het streekplan 2005 door de Provincie Gelderland. De provincie heeft er voor gekozen de aanwijzing van de zandwinlocatie in de partiële herziening van het streekplan 2005 op te nemen als een zogenoemde concrete beleidsbeslissing. Die concrete beleidsbeslissing geldt als het eerste plan dat in de aanleg van de locatie voorziet.

De besluitvorming over het eerste plan dat in de aanleg voorziet van een zandwinlocatie met een oppervlakte van meer dan 100 ha, is een m.e.r.-plichtig besluit. (Besluit m.e.r., Bijlage C, punt 16.1.). De besluiten die hierna nog volgen, zoals de vaststelling van het bestemmingsplan door de gemeente of de verlening van de ontgrondingsvergunning door de Provincie zijn niet (meer) m.e.r.-plichtig. Dat neemt niet weg dat het MER dat in deze m.e.r.-procedure wordt opgesteld, voor die besluiten belangrijke informatie biedt.

Naast het m.e.r.-plichtige besluit waarvoor deze m.e.r.-procedure wordt doorlopen, is het mogelijk dat de besluitvorming over Over de Maas ook op andere punten m.e.r.-(beoordelings)plichtig is:

- door de vaststelling van het streekplan wordt ook voorzien in de inrichting van het landelijk gebied, gekoppeld aan de inzet van het instrument landinrichting, waarbij sprake is van functiewijziging in natuur, recreatie of landbouw. Deze functiewijziging heeft betrekking op een oppervlakte van circa 275 ha. De locatie valt binnen de grenzen van een vastgesteld landinrichtingsplan, het is echter niet de bedoeling om voor de realisering het instrument landinrichting in te zetten;
- de Europese richtlijn inzake m.e.r. (85/337 EEG en 97/11 EG) stelt dat er een m.e.r.-plicht geldt voor werken ter beperking van overstromingen (flood reliëf werken; zie bijlage II, categorie 10 f, Infrastructuurprojecten). Voor zover dit project daarin voorziet, wordt het MER ook opgesteld om tegemoet te komen aan de Europese m.e.r.-richtlijn voor werken ter beperking van overstromingen. Het m.e.r.-plichtige besluit is tevens SMB-plichtig. Met dit milieuraapport wordt zowel voldaan aan de m.e.r.-plicht als aan de SMB-plicht.

doel van milieueffectrapportage

De wettelijke m.e.r.-regeling is opgezet met als hoofddoel het milieubelang een volwaardige plaats te geven in de besluitvorming over activiteiten met een mogelijk belangrijke invloed op het milieu. Via het doorlopen van de m.e.r.-procedure worden niet alleen de besluitvormers, maar ook alle andere betrokkenen - belanghebbenden en burgers - op zorgvuldige wijze voorzien van objectieve informatie over de gevolgen voor het milieu van het voornemen en de onderzochte alternatieven.

Daarnaast gelden als doelstellingen het stroomlijnen van de verschillende procedures die nodig zijn in het kader van de besluitvorming en het (algemeen) verder vergroten van de aandacht voor het milieu. Via het doorlopen van de m.e.r.-procedure worden besluitvormers, wettelijke adviseurs en andere betrokkenen (insprekers) op systematische en zorgvuldige wijze voorzien van zo objectief mogelijke informatie over de gevolgen voor het milieu. Deze informatie wordt gegeven via een milieueffectrapport (MER), dat is voorafgegaan door een startnotitie. In het MER worden dus geen besluiten voorgesteld, maar slechts de relevante milieu-informatie verschaft waardoor de besluitvormers het milieu kunnen meenemen in hun besluitvorming.

initiatiefnemer en bevoegd gezag

Gedeputeerde Staten van Gelderland treedt op als 'initiatiefnemer' in deze m.e.r.-procedure, Provinciale Staten van Gelderland vormen het 'bevoegd gezag'.

inspraak en advies op dit MER

Bij de opstelling van dit MER was een belangrijke adviesrol weggelegd voor de betrokken Adviesgroep. Deze Adviesgroep heeft adviezen verstrekt over zowel de inhoud van het MER, maar ook over het m.e.r.-proces. De samenstelling van de Adviesgroep is opgenomen in bijlage IV.

Een belangrijk onderdeel van de m.e.r.-procedure is de inspraakmogelijkheid voor individuele burgers en belangengroepen. Naast de inspraakmogelijkheid voor burgers en belangengroepen worden diverse overheidsinstanties om advies gevraagd. Deze overheidsinstanties, de zogenoemde Wettelijke Adviseurs, hebben een wettelijke taak te adviseren in de streekplanprocedure. Tot slot zal de onafhankelijke Commissie voor de milieueffectrapportage (Cmer) een toetsingsadvies op het MER uitbrengen, waarin zij ook de inspraakreacties betreft. De inspraakreacties en de adviezen worden door het bevoegd gezag meegenomen bij het besluit over de vaststelling van de cbb in de partiële herziening van het streekplan 2005.

Na publicatie van dit MER is het gedurende vier weken mogelijk in te spreken op het MER. In deze inspraakperiode ligt het MER ter inzage. Eenieder kan gedurende deze periode zijn opmerkingen over de inhoud van het MER kenbaar maken. Het MER is zelf niet voor beroep vatbaar.

1.3. Leeswijzer

Dit MER is opgebouwd als volgt. In hoofdstuk 2 worden eerst de achtergronden, de doelstellingen en de randvoorwaarden van het voornemen geschetst. Daarbij komt het rijks- en het provinciale beleid over industriezandwinning aan de orde, alsmede de achtergronden van de gewenste natuurontwikkeling. Daarna wordt de locatiekeuze van de locatie Over de Maas onderbouwd. Tenslotte volgen de randvoorwaarden, die vanuit verschillende beleidskaders aan het project worden gesteld.

Hoofdstuk 3 beschrijft de huidige milieusituatie en de autonome ontwikkelingen daarin. Autonome ontwikkelingen zijn ontwikkelingen die worden verwacht indien het voornemen niet wordt uitgevoerd. In het plangebied spelen de natuurontwikkelingen volgens de Visie Fort Sint Andries een belangrijke rol.

Hoofdstuk 4 beschrijft de alternatieven en (inrichtings)varianten. Hierin speelt met name de keuze tussen het al dan niet inrichten van de Moleneindsche Waard als zandwin- en natuurontwikkelingslocatie. Er worden dan ook twee alternatieve oplossingsrichtingen onderscheiden:

1. zandwinning en natuurontwikkeling in Over de Maas en in de Moleneindsche Waard;
2. zandwinning en natuurontwikkeling in Over de Maas.

Teneinde tussen deze alternatieven een weloverwogen keuze te kunnen maken, worden de alternatieven uitgewerkt in een aantal uitvoeringsvarianten, die zijn samengesteld uit een aantal 'bouwstenen', waarvan er enkele kunnen variëren in hun uitvoeringswijze.

Hoofdstuk 5 beschrijft de milieueffecten van de uitvoeringsvarianten. Eerst wordt gemotiveerd op welke punten de uitvoeringsvarianten worden beoordeeld. Vervolgens worden per aspect de te verwachten milieugevolgen vermeld.

In hoofdstuk 6 worden de alternatieven nader beschouwd en wordt het 'meest milieuvriendelijk alternatief (MMA)' ontwikkeld.

Het laatste hoofdstuk, hoofdstuk 7, gaat in op de op leemten in kennis die na het opstellen van het MER nog zijn blijven bestaan en geeft een eerste aanzet tot een evaluatie achteraf.

2. ACHTERGRONDEN, DOELSTELLINGEN EN RANDVOORWAARDEN

In dit hoofdstuk wordt eerst ingegaan op de achtergronden en het doel van de Provincie Gelderland met de winning van industriezand (paragraaf 2.1.). Vervolgens wordt ingegaan op de achtergronden en het doel van de provincie met de natuurontwikkeling (paragraaf 2.2.). Over de bijdrage van Over de Maas aan de oplossing van de hoogwaterproblematiek wordt in paragraaf 2.3 iets gezegd. Daarna wordt beschreven op welke wijze de keuze voor de locatie Over de Maas tot stand is gekomen, zowel op gemeentelijk, provinciaal als op nationaal niveau (paragraaf 2.4.). Tenslotte volgen de belangrijkste beleidskaders (paragraaf 2.5.).

2.1. Achtergronden en doel industriezandwinning

Het rijks- en provinciaal beleid is primair gericht op waarborging van de landelijke voorziening in de behoefte van industriezand. De provincie had hiertoe onder andere de locatie F3B in het streekplan 1996 opgenomen, welke locatie 36 miljoen ton industriezand zou leveren. In de periode 2001 tot 2003 is door Provinciale Staten van Gelderland besloten om af te zien van de locatie F3B en in de industriezandbehoefte te voorzien via alternatieve locaties, waaronder Over de Maas. In de navolgende paragrafen wordt nader ingegaan op de inhoud van het rijks- en provinciaal beleid en op de bijdrage van Over de Maas in de industriezandvoorziening.

2.1.1. Het rijksbeleid voor en na oktober 2003

het rijksbeleid voor bouwgrondstoffen ten tijde van het alternatievenonderzoek voor F3B

Het rijksbeleid voor bouwgrondstoffen werd tot voor kort gestuurd door het Structuurschema Oppervlaktedelfstoffen (SOD1, 1 augustus 1996). Daarin zijn afspraken tussen het ministerie van Verkeer en Waterstaat en de provincies opgenomen over onder meer taakstellingen voor de winning van beton- en metselzand. Deze taakstellingen zijn telkens voor een periode van 10 jaar vastgesteld. Voor de periode van 1999 tot en met 2008 heeft Gelderland een taakstelling van 59 Mton beton- en metselzand. De taakstelling voor de periode 2009 tot en met 2018 is nog niet vastgesteld, maar zou in dezelfde orde van grootte liggen. In de taakstellingsperiode 1999 tot en met 2008 hebben de provincies samen een taakstelling van 143 Mton beton- en metselzand.

afbouw van het rijksbeleid voor bouwgrondstoffen na het stopzetten van de ontwikkeling van locatie F3B

Op 1 oktober 2003 heeft de Tweede Kamer ingestemd met het kabinetsbesluit (zoals neergelegd in de brief van de staatssecretaris Verkeer en Waterstaat aan de Tweede Kamer van 23 mei 2003) om het nationale bouwgrondstoffenbeleid af te bouwen. Aanleiding daartoe vormden de opdracht aan het kabinet in de zomer 2002 tot deregulering en bezuiniging, en het inhoudelijk advies van de commissie Taakstellingen en Flankerend beleid (Commissie Tommel, een onafhankelijke adviescommissie van de staatssecretaris). In het advies van de Commissie Tommel uit oktober 2002 stelde deze commissie dat het taakstellingenbeleid achterhaald is, omdat het een schijngarantie biedt aan het bedrijfsleven. Er is immers geen politiek draagvlak om de uiterste consequentie van deze garantie te trekken, namelijk een lagere overheid te dwingen tot realisering van een zandwinlocatie. Daarnaast concludeerde de Commissie Tommel, dat het systeem van taakstellingen leidt tot een gebrek aan creativiteit en innovatie bij het bedrijfsleven, bijvoorbeeld waar het de inzet betreft tot ontwikkeling van alternatieve grondstoffen. De instemming van Kabinet en Tweede Kamer met dit advies betekent:

- dat het taakstellingsysteem na 2008 wordt afgeschaft. De huidige taakstelling tot 2009 blijft gelden en wordt conform afspraken door provincies en rijk ingevuld;
- dat er geen nieuw SOD meer uitkomt. Het rijksbeleid voor bouwgrondstoffen wordt opgenomen in de nieuwe Nota Ruimte (vastgesteld door het kabinet april 2004). De Nota Ruimte stelt over het bouwgrondstoffenbeleid het volgende:
 - er blijft een nationale behoefte bestaan aan een aanzienlijk en continu aanbod van bouwgrondstoffen;

- om afwenteling van ruimtelijke problemen op buurlanden of op andere milieuthema's (transporthinder, extra energieverbruik) te voorkomen, blijft winning van oppervlaktedelfstoffen in Nederland van nationaal belang;
- winning van oppervlaktedelfstoffen moet via marktwerking tot stand komen. Van het bedrijfsleven wordt verwacht, dat het zich richt op de ontwikkeling van kwalitatief goede en maatschappelijk verantwoorde projecten in nauwe samenwerking met de betrokken partijen. Winning van bouwgrondstoffen moet waar mogelijk multifunctioneel zijn;
- de lopende projecten H1 (Beuningen) en Over de Maas (!) moeten worden voortgezet, in de omvang zoals gepland om een goede overgang naar marktwerking mogelijk te maken;
- in het IJsselmeergebied en de uiterwaarden van de rivieren is in beginsel diepe winning voor beton- en metselzand toegestaan, voor zover mogelijk binnen de beperkingen van de Vogel- en Habitatrichtlijn en de Ecologische Hoofdstructuur.

Specifiek over de twee grote Gelderse projecten H1 en Over de Maas is in het voorjaar van 2004 een briefwisseling geweest tussen de Staatssecretaris van Verkeer en Waterstaat en het College van GS van Gelderland. Het standpunt zoals weergegeven in de Nota Ruimte over de locaties H1 en Over de Maas is daarin door de staatssecretaris nogmaals benadrukt. GS van Gelderland heeft aangegeven achter het standpunt van de Staatssecretaris te staan en deze projecten door te zetten (bijlage V).

Bovendien heeft Minister Peijs van Verkeer en Waterstaat in haar brief van 8 november 2004 aan de Tweede Kamer, mede namens de ministers van EZ, VROM en LNV, nogmaals bevestigd dat Over de Maas van groot belang is als overgangsllocatie naar meer marktwerking (bijlage VI).

2.1.2. Het Gelders zandwinbeleid

het provinciale zandwinbeleid ten tijde van het alternatievenonderzoek F3B

Om in de taakstelling voor de periode 1999-2008 en voor een deel voor de periode 2009-2018 te voorzien, is begin jaren '90 door de provincie Gelderland gekozen voor twee grootschalige binnendijkse locaties: Geertjesgolf bij Beuningen (30 à 40 Mton beton- en metselzand) en de F3B Maasbommel in de gemeente West Maas en Waal (36 Mton beton- en metselzand). Van de F3B Maasbommel zou nog circa 15 Mton beton- en metselzand kunnen worden gewonnen in de huidige taakstellingsperiode (1999 tot en met 2008), de rest in de daaropvolgende 10 jaar. De gemeente West Maas en Waal heeft vanaf het begin kenbaar gemaakt de planologische medewerking aan de realisatie hiervan te weigeren. Op 6 juni 2000 hebben GS van Gelderland daarom een dubbelbesluit genomen. Ten eerste is besloten de zogenoemde NIMBY-procedure ('not in my backyard') te starten tegen de gemeente West Maas en Waal teneinde realisatie van de zandwinlocatie F3B planologisch te kunnen afdwingen. Ten tweede werd besloten met kracht te blijven streven naar de ontwikkeling van alternatieven voor deze winlocatie. Dit dubbelbesluit van GS is door Provinciale Staten bekrachtigd in de PS-vergadering van 21 juni 2000.

Aan het tweede besluit is invulling gegeven door onderzoek te doen naar alternatieve zandwinlocaties voor de F3B-locatie. Tegelijkertijd werd onderzocht in hoeverre andere alternatieven (secundaire grondstoffen, vernieuwbare grondstoffen, zeezandwinning, fijner zand in beton) een vervanging konden bieden voor de F3B. Beide onderzoeken moesten zich toespitsen op de mogelijkheden om het gat op te vullen dat voor de taakstellingsperiode 1999-2008 zou ontstaan als de F3B wegviel (15 Mton). Daarnaast is een doorkijk gegeven naar de mogelijkheden voor zandwinning in de periode na 2008. De uitkomsten van deze onderzoeken waren:

- er zijn geen alternatieven zoals zeezand, secundaire grondstoffen et cetera, die op korte termijn het industriezand kunnen vervangen dat in F3B zou worden gewonnen (Intron, december 2000); deze conclusie wordt gestaafd door recent onderzoek¹;

¹ 'Alternatieven beton- en metselzand', eindverslag van vijf jaar onderzoek in het kader van het Project Implementatie Alternatieven beton- en metselzand (PIA), Den Haag, 14 oktober 2004.

- er zijn voldoende alternatieve locaties om het geraamde tekort van 15 Mton in deze taakstellingsperiode op te vangen en ook voor de periode na 2009 zijn er alternatieve zandwinmogelijkheden (K+V, januari 2001). De verschillende alternatievensporen voor deze taakstellingsperiode zijn:
 - meer zand uit bestaande/regionale Gelderse winningen (8,3 Mton);
 - meer zand uit andere provincies (lening Brabant: 8 Mton);
 - Ruimte voor de Rivier: pilots rivierverruiming (2 Mton in deze taakstellingsperiode, een ruime hoeveelheid na 2008);
 - buitendijkse locatie in de gemeente West Maas en Waal (Over de Maas: 15 Mton waarvan 2 tot 4 Mton in de taakstellingsperiode tot en met 2008).

Alternatieve zandwinmogelijkheden voor de periode na 2008 leken, in 2001, ruim voorhanden te komen via het project Ruimte voor de Rivier, het project H1 en het project Over de Maas. Hiermee zou de taakstelling 2009-2018 gehaald kunnen worden en dus ook de hoeveelheden beton- en metselzand voor de taakstelling, die anders door het project F3B in de periode na 2008 zou zijn geleverd. Het gat in de taakstelling, dat ontstond door wegvallen van de F3B in beide taakstellingperiodes, wordt dus vóór 2009 gevuld door de 4 alternatievensporen. Na 2009 zou het gat gevuld worden door ODM en Ruimte voor de Rivier.

De resultaten van beide onderzoeken leidden tot het besluit van GS in februari 2001 om een implementatietraject van 2 jaar te starten voor de alternatieve zandwinlocaties en de Nimby-procedure F3B tijdelijk stop te zetten tot na de eindevaluatie van dat implementatietraject. Op 19 februari 2003 is de eindevaluatie van het implementatietraject aan PS van Gelderland voorgelegd. Conclusie was dat de verschillende alternatieven voldoende zekerheid boden om de taakstelling voor de periode 1999 - 2008 te halen. PS besloten daarop de F3B definitief te schrappen.

bijstelling van het provinciale industriezandbeleid na het stopzetten van de ontwikkeling van locatie F3B

Met het inzetten van het project 'Implementatie alternatieven F3B Maasbommel' koos de provincie ook voor een ander beleid voor beton- en metselzand. Er was geen maatschappelijk en politiek draagvlak meer om top down grootschalige winlocaties aan te wijzen. PS stelden dan ook in het voorjaar van 2002 het nieuwe beleidsplan 'Industriezand in Gelderland, beleid 2001-2008' vast. Uitgangspunt in dit beleidsplan is dat nieuwe zandwinplannen tot stand moeten komen via marktwerking. Initiatieven worden overgelaten aan het particulier initiatief. In dit beleidsplan zijn tevens de alternatieven voor de F3B genoemd waaronder Over de Maas. Over Over de Maas is vermeld, dat deze locatie via een herziening van het streekplan tot stand kan komen.

streekplan 1996

In het huidige streekplan van 1996 is het 'oude' industriezandbeleid opgenomen. De twee grootschalige locaties H1 en F3B werden in het streekplan opgenomen; tevens werd de beleidslijn geformuleerd dat buiten deze aangewezen locaties geen plannen voor landelijke industriezandwinning zouden worden vergund, tenzij het alternatieven waren F3B. Ook is in het streekplan van 1996 opgenomen dat diepe winning in de uiterwaarden niet is toegestaan, conform het standpunt ten aanzien van de uiterwaarden in het SOD.

streekplan 2005

In januari 2005 is het nieuwe ontwerpstreekplan ter inzage gelegd. Hierin is Over de Maas als een kaderstellende uitspraak opgenomen.

beleid Ruimte voor de Rivier

In de periode dat het onderzoek van K+V werd uitgevoerd, was de inschatting dat het project Ruimte voor de Rivier door grootschalige uiterwaardverlaging een belangrijke bijdrage zou gaan leveren aan de productie van beton- en metselzand in de periode na 2009 (K+V, 2001, Nota industriezand Gelderland, 2002). Maar in de loop van het project werd steeds meer duidelijk dat Verkeer en Waterstaat en Rijks-

waterstaat hun mening hebben bijgesteld en de rivierverruiming vooral zoeken in technische maatregelen (zoals kribverlaging) in plaats van uiterwaardverlaging. Dit omdat zij tijd- en kostenproblemen voorzien bij uiterwaardverlagingen.

Deel I van de PKB Ruimte voor de Rivier is in april 2005 uitgekomen. Het is duidelijk dat het project Ruimte voor de Rivier minder zand zal opleveren dan eerder is ingeschat. Hoeveel zand vrij zal komen in het kader van het project Ruimte voor de Rivier is nu, eind 2004, nog niet te voorspellen. Des te meer belang heeft het realiseren van de projecten H1 en ODM om in de overgangsperiode naar marktwerking aan de landelijke behoefte aan beton- en metselzand te kunnen voldoen.

In het project Ruimte voor de Rivier zijn vanaf 2000 pilotprojecten rivierverruiming ontwikkeld waarin ook zandwinning een rol speelt. Voor de alternatieven F3B is uitgegaan van 2 Mton beton- en metselzand uit deze pilotprojecten in deze taakstellingsperiode (tot en met 2008). Deze raming is nog steeds actueel (zie evaluatie medio 2004, bijlage VII).

huidige stand van zaken alternatieven F3B

Regelmatig is gedurende het project 'alternatieven F3B' een tussenstand opgemaakt van de geraamde hoeveelheden die de alternatievensporen zouden kunnen opleveren. In februari 2003 is de eindevaluatie van het project besproken door PS. De eindevaluatie toonde aan dat de alternatievensporen realistisch waren. PS heeft daarop besloten de F3B te schrappen.

Medio 2004 is een nieuwe uitgebreide evaluatie gemaakt van de voortgang van de implementatie. De cijfers van deze evaluatie geven het volgende aan:

- stand van zaken nieuwste raming alternatievensporen:
 - meer zand uit bestaande/regionale Gelderse winningen: 11,18 Mton, waarvan 9,08 Mton reeds winbaar gemaakt (*oorspronkelijke raming: 8,3 Mton*);
 - meer zand uit andere provincies: 8 Mton lening Brabant, reeds winbaar gemaakt (*conform oorspronkelijke raming: lening Brabant: 8 Mton*);
 - Ruimte voor de Rivier: pilots rivierverruiming: 2 Mton in deze taakstellingsperiode, beperkte hoeveelheid na 2008 (*oorspronkelijke raming 2 Mton deze taakstellingsperiode, een ruime hoeveelheid na 2008*);
 - buitendijkse locatie in de gemeente West Maas en Waal: Over de Maas: 15 Mton waarvan in deze taakstellingsperiode 4 Mton (*oorspronkelijke raming: Over de Maas: 15 Mton waarvan 2 tot 4 Mton in de taakstellingsperiode tot en met 2008*);
- vertraging H1, waardoor het belang van de alternatievensporen toeneemt;
- minder zand uit Ruimte voor de Rivier in de periode na 2008.

Naast deze cijfers geeft de evaluatie van medio 2004 aan, dat het beleid is gewijzigd (geen taakstelling meer na 2008) maar dat het belang van zowel de H1 als Over de Maas in de periode na 2008 onverminderd groot is. De wijziging van het beleid naar meer marktwerking is ingezet in 2002 door de provincie en door het rijk in 2003. In 2005 zal dit beleid worden vastgelegd in de Nota Ruimte en het Streekplan. De ontwikkeling van nieuwe zandwinlocaties kost circa 10 jaar. Uit projecten in het kader van het nieuwe beleid zal eerst in de periode 2013-2015 zand kunnen worden gewonnen. Zowel H1 als Over de Maas zijn hiermee nodig als overgangproject naar marktwerking. Het feit dat er minder zand uit het project Ruimte voor de Rivier zal komen dan in eerder werd ingeschat, versterkt de noodzaak van de projecten H1 en Over de Maas.

uitwerking alternatievenspoor 'Buitendijkse locatie in de gemeente West Maas en Waal'

De gemeente West Maas en Waal heeft per brief van 19 december 2000 de uiterwaarden van de gemeente aangeboden als alternatief voor F3B. In het onderzoek van K+V is dit alternatief ingeschat voor 15 tot 17 miljoen ton industriezand. In het kader van het proces om de locatie F3B niet verder tot ontwikkeling te brengen, is in bestuurlijk overleg tussen gemeente en provincie afgesproken dat in de uiterwaarden van West Maas en Waal minimaal 15 miljoen ton industriezand zal worden gewonnen, als

alternatief voor de F3B. In het implementatietraject is een verkenning gedaan naar de mogelijkheden voor zandwinning in alle uiterwaarden van gemeente West Maas en Waal (Landschapsvisie). Hieruit kwam naar voren dat de tot doel gestelde 15 Mton industriezand gewonnen kan worden in Over de Maas. Zandwinning in Over de Maas was strijdig met het rijksbeleid, omdat diepe winning in de uiterwaarden niet is toegestaan en Over de Maas gelegen is in de EHS. Hierop is bestuurlijk overleg gevoerd met het Rijk waarbij het rijk het maatschappelijk belang van zandwinning in Over de Maas heeft onderschreven. Het ministerie van LNV heeft toegestemd om, onder voorwaarden, eenmalig af te wijken van het rijksbeleid. Vervolgens is gestart met de ontwikkeling van Over de Maas als zandwinlocatie met het uitbrengen van de Startnotitie m.e.r. in maart 2003.

Uit het MER blijkt dat de doelstelling van minimaal 15 Mton industriezand haalbaar is binnen de gestelde randvoorwaarden waaronder de voorwaarden die het ministerie van LNV heeft gesteld aan de eenmalige afwijking van het vigerende rijksbeleid.

2.1.3. Noodzaak en doel industriezandwinning Over de Maas

Zoals hiervoor is gebleken, is Over de Maas noodzakelijk voor de landelijke industriezandvoorziening, zowel in de periode vóór 2009 als in de periode daarna. Vóór 2009 is Over de Maas nodig om de Gelderse taakstelling van 59 Mton beton- en metselzand te halen. Voor de periode daarna is Over de Maas nodig om de taakstelling voor de periode 2009 – 2018 te halen.

Door het gewijzigde rijksbeleid geldt na 2009 geen taakstelling meer. Rijk en provincie vinden dat het project Over de Maas voortgezet moet worden met handhaving van de afgesproken doelstelling van minimaal 15 miljoen ton beton- en metselzand voor de voorziening van beton- en metselzand op middellange termijn, om op die manier de overgang naar marktwerking mogelijk te maken. Zeker nu er uit het project Ruimte voor de Rivier minder zand vrijkomt dan oorspronkelijk algemeen werd aangenomen, is de noodzaak voor doorgang van het project Over de Maas groot. Het kabinet heeft dit inmiddels vastgelegd in de Nota Ruimte. De provincie is voornemens Over de Maas als concrete beleidsbepaling op te nemen in de Integrale Herziening van het Streekplan.

Hieruit volgt het tweeledige doel van de industriezandwinning in Over de Maas:

- Over de Maas moet een bijdrage leveren aan de taakstelling tot 2009 waarmee het van belang is, dat in deze locatie op korte termijn zand wordt gewonnen. Het doel van de provincie is om Over de Maas zo spoedig mogelijk in het streekplan op te nemen, zodat de planologische ruimte wordt geboden voor zandwinning in Over de Maas;
- Over de Maas levert een belangrijke bijdrage aan de zandvoorziening in de overgang naar meer marktwerking. Het doel van de provincie is om Over de Maas zodanig in het streekplan op te nemen dat op deze locatie minimaal 15 miljoen ton industriezand kan worden gewonnen.

2.2. Achtergronden en doel natuurontwikkeling

2.2.1. Achtergronden natuurontwikkeling

Het beleid voor natuurontwikkeling vindt zijn oorsprong in het Natuurbeleidsplan (NBP) van het Rijk (1990). Hierin werd aangegeven dat het voor een duurzaam behoud van de natuur in Nederland noodzakelijk is te streven naar een robuuste en samenhangende Ecologische Hoofdstructuur (EHS). Dit kan alleen door landbouwgrond om te zetten in natuurterrein: natuurontwikkeling. De uiterwaarden van de grote rivieren zijn hiervoor zeer geschikt, omdat hier nog op grote schaal een natuurlijke dynamiek aanwezig is, die de basis vormt voor een gevarieerde natuur.

Ook op andere beleidsvelden werd deze gedachte omarmd: in de Derde en Vierde Nota op de Waterhuishouding gaf de Minister van V&W aan, dat natuurontwikkeling langs Rijkswateren een essentieel onderdeel van het integraal waterbeheer is. Als onderdeel van de Vierde Nota op de Ruimtelijke Ordening bracht de Minister van VROM in 1991 de Nadere Uitwerking Riviereengebied (NURG) uit. Hierin werd de omgeving van Fort Sint Andries aangewezen als strategisch project. Doel is 'het creëren van

een natuurontwikkelingsgebied van formaat via natuurontwikkeling en natuurbehoud..... Bij de vormgeving wordt ingespeeld op de ligging van Fort Sint Andries tussen Gelderse Poort en Biesbosch, op de overstromingsfrequentie en op de bijzondere situatie dat Maas en Waal elkaar hier nagenoeg raken.'

De Visie Fort Sint Andries werd vormgegeven als een gezamenlijk project van de rijkspartners LNV, VROM en V&W en de provincies Gelderland en Noord-Brabant, waarbij Gelderland optrad als trekker. In 1996 kwam de gezamenlijke Visie Fort Sint Andries uit. Op basis van deze visie zijn inmiddels inrichtingsprojecten uitgevoerd (Passewaaij, Stiftse Waard, Buitenpolder Heerewaarden, Watertoren Zaltbommel), zijn gronden aangekocht en is een voetveer Varik-Heerewaarden tot stand gekomen.

Andere projecten zijn nog in uitvoering (herstel Fort Sint Andries, Maasheggenlandschap Alem, Heddelse Bovenwaard) en in voorbereiding (Hemelrijkse waard, Heesseltse en Hurwenense Waard, Kleine Willemspolder). De projecten zijn ondergebracht in lopende landinrichtingen (Maas en Waal, Maas-kant); voor de uiterwaarden daarbuiten is een Landinrichtingscommissie FSA in het leven geroepen.

Naast de Visie Fort Sint Andries is voor dit gebied ook het project natuurvriendelijke oevers van Rijkswaterstaat van belang. Het doel van dit project is om langs beide oevers van de Maas een aaneengesloten lint van natuur te creëren. In principe zijn de doelstellingen van dit project in de Visie Fort Sint Andries opgenomen. Echter, voor de Moleneindsche Waard is in de Visie Fort Sint Andries geen natuur ingevuld. Hier blijft de doelstelling van het project natuurvriendelijke oevers gelden.

Inhoudelijk gezien staan de ideeën over natuurontwikkeling nog steeds overeind. Wel zijn zij verder ontwikkeld. Er ontstaat steeds meer inzicht in, en ervaring met de werking van natuurlijke processen en er ontstaat een scherper beeld van de verschillen tussen de rivieren en trajecten. Verder moet bij de inrichting van natuurontwikkelingsgebieden steeds meer rekening worden gehouden met de noodzaak van rivierverruiming, met Europese richtlijnen (Vogel- en Habitatrichtlijn) en met een hernieuwde belangstelling voor cultuurhistorie (Nota Belvédère). In de navolgende paragrafen wordt dieper op de inhoudelijke doelen van de natuurontwikkeling op deze locatie ingegaan.

2.2.2. Doel natuurontwikkeling

De doelstelling voor natuurontwikkeling van de voorgenomen activiteit is in wezen dezelfde als die van de Visie Fort Sint Andries en het project natuurvriendelijke oevers. Waar echter de Visie Fort Sint Andries een deel van de uiterwaard in natuurterrein wil omzetten, en een ander deel als landbouwgebied wil handhaven, wordt in het onderhavige plan de natuurontwikkeling niet met landbouw, maar met zandwinning gecombineerd.

De doelstellingen voor natuurontwikkeling van het gebied Over de Maas zijn:

1. het realiseren van een natuurterrein, dat de uiterwaarden van Maas en Waal verbindt;
2. het benutten van de meerwaarden van het gebied, gelegen in de variatie en de schaal die voortkomen uit het bij elkaar komen van Waal en Maas;
3. het ontwikkelen van natuurtypen, die karakteristiek zijn voor de locatie Beneden-Maas en de Getijdemaas.

ad 1. Het gebied tussen Van Heemstraweg en Rijksbandijk is geen onderdeel van het project. Een fysieke verbinding tussen Maas- en Waaluiterswaarden valt daarmee buiten de scope van het project. Wel is het van belang dat aanzetten voor deze verbinding worden opgenomen en dat de maatregelen deze verbinding niet belemmeren. Daarom moet er langs de dijk een voldoende brede strook begraasbaar terrein overblijven, zodat hier een integrale begrazingseenheid tot stand kan komen. Aan de bovenstroomse zijde moet het plangebied zo goed mogelijk aansluiten op het natuurontwikkelingsproject Hemelrijkse Waard op de Brabantse oever.

ad 2. De variatie wordt optimaal wanneer binnen het project natuurtypen worden gerealiseerd die aan de Maaskant realiseerbaar zijn, en veel minder aan de Waalkant. Dit zijn:

- de weinig overstroomde natuurtypen: stroomdalgrasland, hardhoutoibos;
- de weinig dynamische natuurtypen: rietmoeras, permanent ondiep water;
- natuurtypen die afhankelijk zijn van de dynamiek van de Maas: natuuroevers, moeras onder getijde-invloed.

Over de schaal zijn enkele belangrijke punten reeds onder ad 1 genoemd. Verder geldt voor moeras een minimumareaal van 50 ha met een grote randlengte van ondiep water, riet en een rustige ligging. Voor hardhoutoibos geldt een minimumareaal van 30 ha. Voor grasland is vooral van belang, dat een aaneengesloten oppervlakte begraasbaar gebied tot stand komt.

Er moet een hoogwatervluchtplaats worden aangelegd, of de dieren moeten in aangrenzend binnendijks gebied kunnen worden opgevangen.

ad 3. Dit punt sluit aan bij de onder ad 2 genoemde natuurtypen voor de Maas. Aanvullend moeten de mogelijkheden worden benut, die het waterstandsverschil over de stuw biedt om kwel- en oppervlakte-waterstromen op te wekken. Ook moet worden ingespeeld op aanwezige natuur- en landschapswaarden in het gebied en de omgeving. Daarbij zijn te noemen: te sparen onvergraven hoge delen en steilranden, de restanten van de hoge rivieroever en de kleinschaligheid van de Kopse Polder.

Het project natuurvriendelijke oevers gaat uit van een oeverstrook van tenminste 75 meter breed. Daar waar niet door derden (bijvoorbeeld de Visie Fort Sint Andries) natuur wordt ontwikkeld, streeft Rijkswaterstaat naar reservering van een strook van 75 meter breed voor inrichting als natuurvriendelijke oever. In de Moleneindsche Waard betekent dit circa 15 hectare oever. De inrichting varieert van extensieve begrazing zonder verdere inrichtingsmaatregelen tot het inrichten van de strook voor natte natuur en wordt aangeduid als oever.

De doelstelling voor natuurontwikkeling is tenminste gelijk aan die in de Visie Fort Sint Andries: 115 ha nieuwe natuur (alsmede het behoud van 10 ha bestaande natuur), en het project natuurvriendelijke oevers: 15 ha nieuwe natuur. Globaal is het totaal van 130 ha nieuwe natuur onderverdeeld in:

- 25 ha droog grasland en bos;
- 25 ha nat grasland;
- 35 ha oever;
- 45 ha moeras en ondiep water.

Diep water in de zandwinplassen is geen natuurdoel. Toch kan dit water een bijdrage leveren aan de natuurdoelstellingen. Deze bijdrage aan de natuurdoelstelling ligt in:

- de geleding die water in het gebied aanbrengt. Door een goede lokalisering ontstaat een rustig, open, (voor mensen) niet overal even toegankelijk gebied;
- het diepe open water vormt een leef- en voedselgebied voor onder meer (planktonetende) vissen en (visetende) watervogels. Verder kan het diepe water een verbinding met de rivier vormen, zodat voor de vispopulaties in de rivier de ondiepe wateren en oevers langs de plassen benutbaar zijn als voedsel-, paai- en opgroeigebied;
- het open water kan een slaapplek worden voor overwinterende ganzen en eenden.

De volgende randvoorwaarden worden aan het diepe water gesteld:

- de werking van het getij en van de kwelstromen over de stuw moet voldoende tot expressie komen;
- de waterkwaliteit moet dusdanig zijn, dat er voldoende doorzicht is in aangrenzende ondiepe wateren en geen negatieve invloed op oevers en moerassen optreedt.

samenvatting doelstelling natuurontwikkeling

De doelstelling van de natuurontwikkeling is, samengevat, het realiseren van het volgende streefbeeld:

- het realiseren van een grootschalig samenhangend natuurterrein, dat ecologisch gezien de verbinding vormt tussen de Waaluiteerwaarden aan de ene kant en de natuurontwikkeling langs de Maas (Hemelrijkse Waard) aan de andere kant;
- de te ontwikkelen natuurtypen zijn: tenminste 65 ha moeras, ondiep water en oevers, waarvan tenminste één robuuste eenheid van 50 ha moeras en tenminste 50 ha grasland en bos, maar bij voorkeur één robuuste boslocatie van 30 ha;
- het gebied moet als een eenheid zijn te beheren via jaarrondbegrazing. Een oppervlakte van 50 ha aaneengesloten begraasbaar terrein en een goed bereikbare hoogwatervluchtplaats zijn daarvoor randvoorwaarden;
- de inrichting moet specifieke kwaliteiten van het gebied benutten voor een zo hoog mogelijke variatie en natuurkwaliteit. Te noemen zijn: het getij op de Maas, de kwelstroom over de stuw, de kleinschaligheid van de Kopse polder, restanten van de hoge rivieroever;
- het diepe water moet een aanvulling vormen op de natuurontwikkeling en mag geen belemmering vormen. De belangrijkste aspecten zijn: ligging ten opzichte van het natuurgebied en waterkwaliteit.

2.3. Bijdrage Over de Maas aan de hoogwaterproblematiek

Het leveren van een bijdrage aan de hoogwaterproblematiek van de Maas is een nevendoelstelling van het project Over de Maas.

In het kader van de veiligheid voor de korte termijn worden langs de Maas de projecten Grensmaas en Zandmaas uitgevoerd. Deze projecten voorzien in het creëren van ruimte voor de Maas waardoor in de Limburgse Maas de overstromingskansen van de daar aanwezige kaden wordt gereduceerd tot 1: 1250 per jaar. Het maatgevende debiet voor de Maasdijken in Gelderland en Noord-Brabant (overstromingskansen 1:1250 per jaar) is nu 3800 m³/s. Voor het traject waar Over de Maas deel uitmaakt zijn geen maatregelen nodig om de gewenste veiligheid bij een debiet van 3800 m³ te waarborgen.

IVM

Men verwacht voor de toekomst een verdere stijging van het debiet en is gestart met een project om de Maas in te richten voor de verwerking van toekomstige hoogwaters op de langer termijn. Dit project, de Integrale Verkenning Maas (IVM), onderzoekt de mogelijkheden voor verwerking van een debiet van 4600 m³. In het kader van IVM is een aantal mogelijke maatregelen in een model ingebracht, de zogeheten 'blokkendoos'. Voor het traject Over de Maas zijn diverse maatregelen mogelijk. Uit informatie uit de blokkendoos blijkt dat voor het traject waar ODM in valt de taakstelling circa 15-20 cm is. De taakstelling is de benodigde MHW verlaging om een debiet van 4600 m³ te kunnen verwerken. Uit een eerste inschatting van de verschillende alternatieven blijkt dat deze een waterstandsverlaging opleveren die kan oplopen tot circa 10 cm. In de blokkendoos is ook de maatregel retentie opgenomen waarvoor een binnendijs gebied in de gemeente Lith is aangewezen. Over de Maas kan in relatie met andere maatregelen een alternatief bieden voor deze retentie. De uiteindelijke keuze voor de in te zetten maatregelen vindt plaats binnen het project IVM. Na verwachting kan eind 2005 een besluit worden genomen.

noodoverloop gebieden

Naast IVM onderzoekt RWS de noodzaak om noodoverloopgebieden in te richten, waaronder de Beerse Overlaat. Er is geen relatie tussen IVM en noodoverloop gebieden. Daarmee is er ook geen relatie tussen ODM en noodoverloopgebieden. IVM is bedoeld om toenemende rivierafvoeren in de toekomst te kunnen accommoderen. Noodoverloop is een strategie van het Rijk om in geval van calamiteiten in te zetten. De Provincie Gelderland is tegen de inzet van noodoverloopgebieden.

2.4. Onderbouwing locatiekeuze Over de Maas

De keuze voor de locatie Over de Maas heeft een langdurig proces doorlopen. Hierna wordt besproken:

- het alternatievenonderzoek op provinciaal niveau;
- de selectie van Over de Maas binnen de locaties in de gemeente West Maas en Waal.

2.4.1. Alternatievenonderzoek op provinciaal niveau

Zoals in paragraaf 2.1. vermeld, heeft GS Gelderland in 2000 een alternatievenonderzoek gedaan om duidelijkheid te verschaffen over de haalbaarheid en realiseerbaarheid van mogelijke alternatieven voor de locatie F3B. Deze onderzoeken maakten als eerste duidelijk, dat alternatieve grondstoffen (secundaire grondstoffen, fijner zand in beton et cetera) en winning op Noordzee of IJsselmeer geen opties waren voor invulling van de taakstelling tot 2009.

Vervolgens is binnen en buiten Gelderland breed gezocht naar alternatieven. Afbeelding 2.1. geeft een overzicht van het zoekproces. Samen dienden deze mogelijkheden het mogelijk te maken de 15 Mton beton- en metselzand te produceren die anders in deze taakstellingsperiode 1999-2008 uit F3B gewonnen had kunnen worden. Uit dit alternatievenonderzoek bleek uiteindelijk dat er substantiële hoeveelheden beton- en metselzand gewonnen konden worden uit vier sporen. Deze vier alternatievensporen, die samen voldoende zand konden opleveren om aan de taakstelling te kunnen voldoen, waren:

- meer zand uit andere provincies;
- meer zand uit bestaande/regionale Gelderse winningen;
- Ruimte voor Rijntakken;
- benutten buitendijkse locaties in de gemeente West Maas en Waal.

Voor dit onderzoek zijn dossierstudies uitgevoerd, gesprekken gevoerd met vertegenwoordigers van onder andere het Rijk, Rijkswaterstaat, verschillende provincies, gemeenten in de regio en met belangengroepen, bedrijven en betrokkenen. Verder zijn inschattingen gemaakt van winbare zandvolumes gekoppeld aan proceduretijden voor de verschillende alternatievensporen.

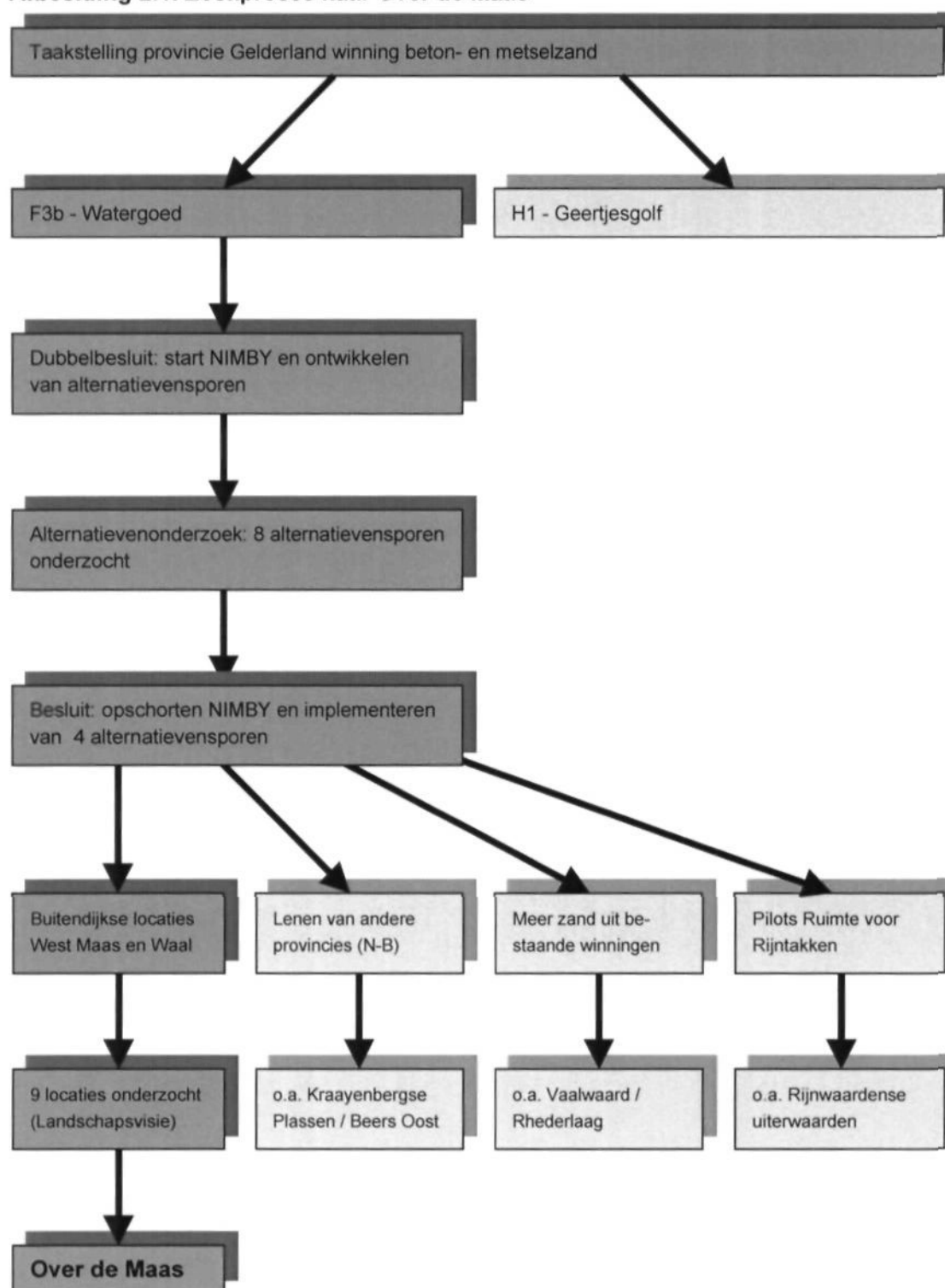
Een belangrijke voorwaarde bij de keuze voor de uiteindelijke locaties was de eis, dat deze locaties op tijd winbaar moesten zijn, zodat nog kon worden voldaan aan de taakstelling tot 2009. Resultante van het onderzoek was dat de 4 sporen geconcretiseerd konden worden. Zo werd het spoor 'meer zand uit andere provincies' concreet door een lening van Noord-Brabant van 8 Mton beton- en metselzand. Na uitgebreide afweging binnen het spoor 'benutten buitendijkse locaties in de gemeente West Maas en Waal' kwam Over De Maas als concreet alternatief naar voren. In de paragraaf hieronder wordt aangegeven hoe deze selectie tot stand is gekomen.

2.4.2. De selectie van Over de Maas uit de locaties in West Maas en Waal

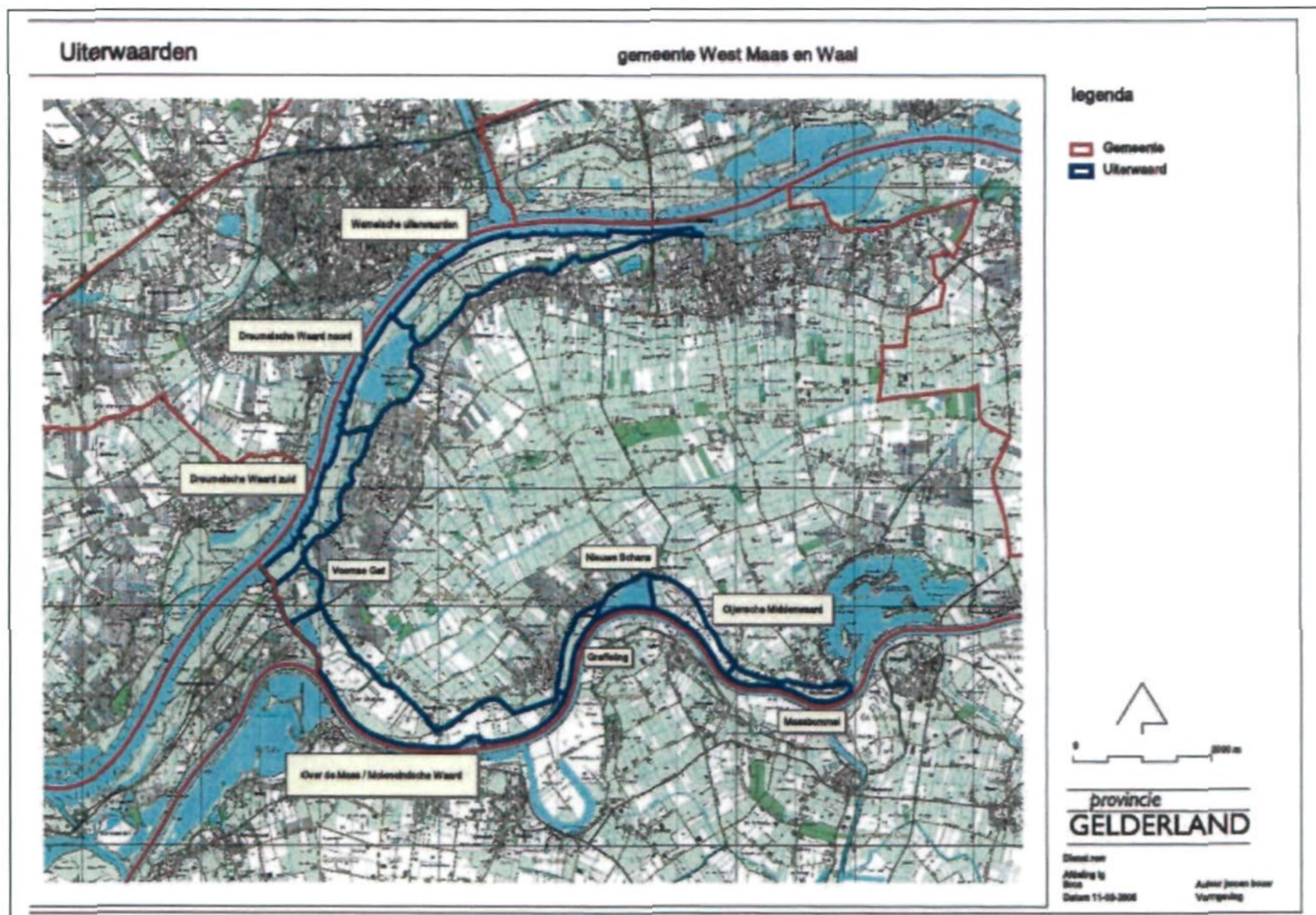
De gemeente West Maas en Waal heeft reeds in december 2000 aangegeven mee te willen werken aan het zoeken naar zandwinningsmogelijkheden in de uiterwaarden, als alternatief voor de binnendijkse locatie F3B. Intensief overleg tussen de provincie, de gemeente en diverse maatschappelijke organisaties heeft geleid tot een Landschapsvisie, waarin een overzicht werd gegeven van het onderzoek naar negen locaties, alle gelegen in de uiterwaarden van de gemeente West Maas en Waal (afbeelding 2.2.):

- de uiterwaarden tussen Greffelingen en Alphen;
- de uiterwaarden tussen Maasbommel en Ooijense Middenwaard;
- Ooijense Middenwaard;
- Dreumelsche Waard noord;
- Dreumelsche Waard zuid;
- plas Nieuwe Schans;
- Over De Maas / Moleneindsche Waard;
- Voornse Gat (overlaat);
- Wamelse Uiterwaard.

Afbeelding 2.1. Zoekproces naar Over de Maas

Afbeelding 2.2. Uiterwaarden in de gemeente West Maas en Waal

Om een goed onderbouwde keuze uit deze locaties mogelijk te maken, is een aantal criteria geformuleerd, gezien vanuit een aantal invalshoeken:

- bestaande plannen: onder andere Ruimte voor de Rivier en Project Natuurvriendelijke Oevers;
- bestaand beleid: Europees, nationaal, regionaal en gemeentelijk;
- belangengroepen en gebruikers van het gebied in de betrokken Klankbordgroep;
- bestaande functies en waarden, waaronder veiligheid, natuur, landschap, cultuurhistorie, archeologie en zandwinning.

De criteria, op grond waarvan de selectie uit de negen locaties heeft plaatsgevonden, waren:

- zandwinning is uitgesloten vanuit zandoptiek;
- zandwinning is uitgesloten vanuit milieuoptiek;
- zandwinning is mogelijk onder voorwaarden.

zandwinning is uitgesloten vanuit zandoptiek

Bij zandwinning moet voldoende ruimte zijn om zandzuigers te positioneren. Daarbij geldt een minimale werkbreedte van 135 meter. Rekening houdend met de beschermingszones, die gelden voor de dijk en oever (respectievelijk 100 en 50 meter), zijn enkele smalle uiterwaarden afgevallen. Het betrof hier de uiterwaarden tussen Maasbommel en Ooijense Middenwaard en de uiterwaarden tussen Greffelingen en Alphen. De bestaande plas Nieuwe Schans viel af vanwege de reeds uitgevoerde zandwinning.

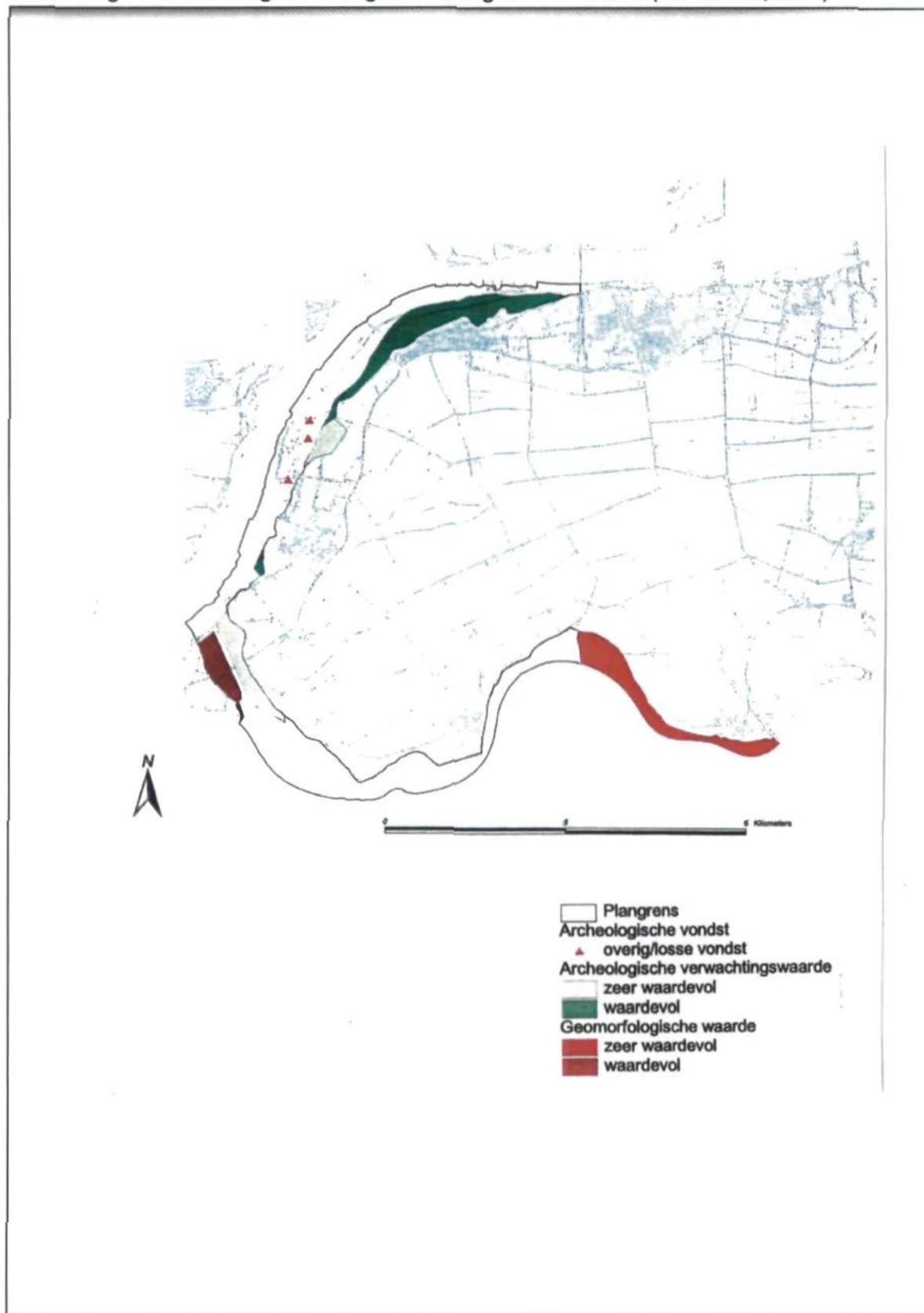
zandwinning is niet mogelijk vanuit milieuoptiek

Twee locaties zijn als zandwinningslocaties door hun aanwezige waarden afgevallen. De Ooijense Middenwaard is als zandwinningslocatie afgevallen, omdat hier sprake was van een bijzonder aardkundig verschijnsel. Het oeverwallenreliëf ter plaatse is uniek in het uiterwaardengebied. Het Voornse Gat is afgevallen vanwege de aanwezige cultuurhistorische, ecologische, geomorfologische en archeologische (verwachtings)waarden (afbeelding 2.3.)

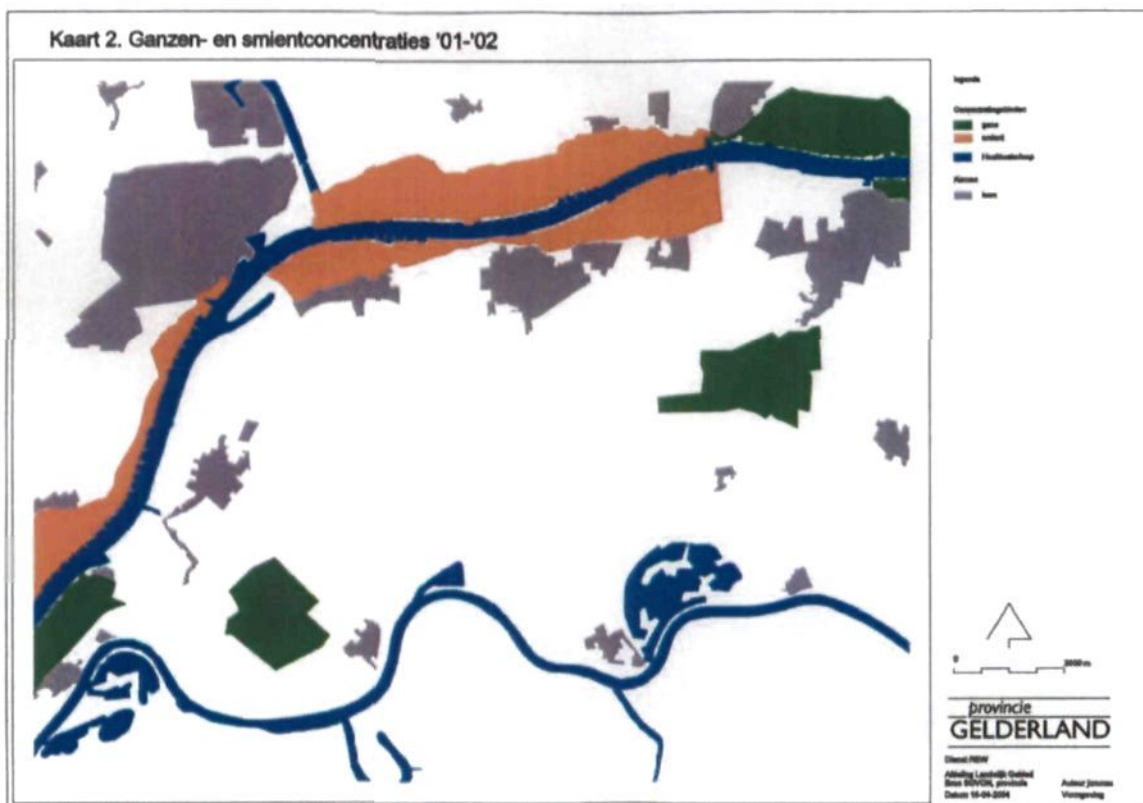
Op basis van milieuoverwegingen is besloten de Waaluitervwaarden vooralsnog buiten beschouwing te laten. De Waaluitervwaarden zijn aangewezen als speciale beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn. Ontzanden impliceert aantasting van het biotoop van de vogelsoorten waarvoor de Waaluitervwaarden zijn aangewezen. Zandwinning in de Waaluitervwaarden is geen reële optie (zie de Vogelrichtlijntoets Waaluitervwaarden, achtergronddocument Landschapvisie). Door de aanwezige natuurwaarden langs de Waal was er binnen de Klankbordgroep ook minder draagvlak voor zandwinning alhier. De Waaluitervwaarden van de gemeente West Maas en Waal kennen een gevarieerder landschap met plaatselijk stagnerend water en bos met een natuurfunctie. De gronden die in gebruik zijn voor de landbouw kennen een extensiever landbouwbeheer en hebben mede daarom een grotere natuurwaarde voor onder andere weidevogels en fouragerende ganzen. De natuurwaarde op de landbouwgronden in de Waaluitervwaarden is op regionaal niveau beperkt, doch groter dan bij de Maasuitervwaarden (zie afbeeldingen 2.4. en 2.5.).

In de keuze om niet verder te gaan met de Waaluitervwaarden was het risico in verband met de aanwijzing als speciale beschermingszone in het kader van de Vogelrichtlijn doorslaggevend. Op het moment van het opstellen van de Landschapvisie was een deel van de Wamelse uiterwaarden nog niet aangewezen als speciale beschermingszone. Inmiddels is ook dit deel aangewezen en maken alle Waaluitervwaarden van de gemeente West Maas en Waal in zijn geheel deel uit van de speciale beschermingszone Waaluitervwaarden.

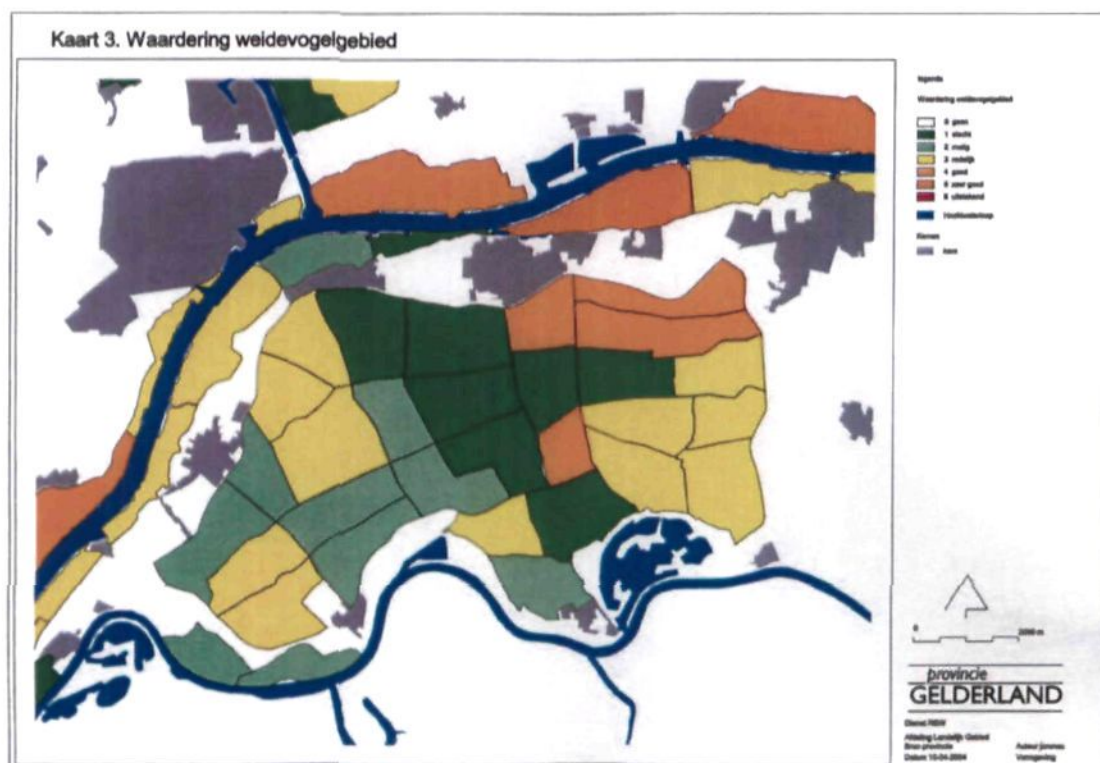
Afbeelding 2.3. Archeologische en geomorfologische waarden (bron: SAB, 2001)

Afbeelding 2.4. Kaart Ganzen en smientconcentraties '01-'02

Afbeelding 2.5. Kaart waardering weidevogelgebied

zandwinning is mogelijk onder voorwaarden

Over De Maas en de Moleneindsche Waard bleken echter goede mogelijkheden te bieden voor substantiële zandwinning op relatief korte termijn en scoorden positief wat betreft een aantal milieufactoren. In de Landschapsvisie scoorde Over de Maas minder goed vanwege de aanwezigheid van weidevogels en foeragerende ganzen. Als foerageergebied voor ganzen is Over de Maas inmiddels niet meer van belang. In de periode 2001-2002 viel Over de Maas buiten de voor ganzen en smienten belangrijke fourageergebieden. Voor weidevogels was het belang beperkt (score 2 op een schaal van 8) en loopt het belang terug door het toenemende areaal aan akkerbouw in het gebied (afbeelding 2.3. en 2.4.).

Het zoekgebied voor zandwinning werd hiermee beperkt tot de gebieden Over de Maas en de Moleneindsche Waard. Daarbij was een belangrijk aspect, dat uit de Landschapsvisie bleek dat voor realisering van de doelstelling van 15 Mton Over de Maas en Moleneindsche Waard voldoende was en met deze locatie voorsnog kon worden volstaan. Voor deze gebieden zijn in een Landschapsvisie drie verschillende inrichtingsvisies uitgewerkt. Ook tijdens het opstellen van de Landschapsvisie is er intensief overleg met de eerder genoemde Klankbordgroep.

In het overleg met de Klankbordgroep werd tevens nog een aantal harde en zachte randvoorwaarden geformuleerd, die bij verdere uitwerking van deze locatie in acht moesten worden genomen. De volgende randvoorwaarden zijn vastgesteld.

harde randvoorwaarden

veiligheid

De ontgrondingen mogen de veiligheid van de primaire waterkering niet negatief beïnvloeden. Het Waterschap Rivierenland hanteert als vuistregel, dat ontgrondingen op een afstand van minimaal 100 meter uit de dijk als veilig kunnen worden beschouwd. Indien de afstand van de ontgrondingen tot de waterkering tussen de 50 en de 100 meter bedraagt, zal door middel van onderzoek de veiligheid van de ontgrondingen moeten worden aangetoond.

natuurontwikkeling

Het riviereengebied maakt deel uit van de ecologische hoofdstructuur (EHS). Hierbinnen behoren grote delen van de Waal- en Maasuitwaarden tot natuurontwikkelingsgebieden. Voor deze gebieden geldt een beschermingsstatus, zoals geformuleerd in het Structuurschema Groene Ruimte. De ontgrondingen en de daaropvolgende herinrichting van het plangebied moet derhalve aan de kaders van dit beleid voldoen. De inrichting van de (natuurvriendelijke) oevers moet passen binnen het gestelde beleid van Rijkswaterstaat inzake Natuurontwikkeling Oevers en Ruimte voor Rivier.

waterhuishouding

Het Waterschap Rivierenland eist, dat alle hydrologische veranderingen (effecten op kwel en wegzijging) volledig worden gecompenseerd. In eerste instantie zullen oplossingen ter compensatie gezocht moeten worden in maatregelen in het buitendijks gelegen plangebied.

verkeer

De ontsluiting van het veer naar Lith en de stuw Lith/waterkrachtcentrale dient gehandhaafd te blijven via het huidige of nieuwe tracés

zachte randvoorwaarden

cultuurhistorie en archeologie

De Maasuitwaarden maken deel uit van het Belvédèregebied Maas en Waal. In Belvédèregebieden dient het cultuurhistorische besef en belang een duidelijke rol te spelen in de planontwikkeling. Gebieden met een hoge archeologische verwachtingswaarde vereisen een speciale behandeling.

recreatie

In het gebied zullen voorzieningen aangelegd moeten worden voor extensieve recreatie (wandelen- en fietsroutes, voorzieningen voor vissen, educatie, spel, picknicken, et cetera). Dit moet worden gerealiseerd in de vorm van medegebruik van recreatie in combinatie met natuur. De toegankelijkheid van het gebied is daarbij een belangrijke voorwaarde. Daarbij zijn verbindingen tussen rivier en dijk van belang, zodat de rivier weer kan worden beleefd. Op deze wijze ontstaat een gebied met een meerwaarde voor de omwonenden zonder dat het een verkeersaantrekkende werking heeft.

landbouw

Met de landbouwbelangen die in het gebied aanwezig zijn, zal zorgvuldig worden omgegaan. Eventueel verloren gegane landbouwgronden zullen worden gecompenseerd. Landbouw heeft een blijvende functie in de uiterwaarden, maar is in Over de Maas wel ondergeschikt gesteld aan de natuurdoelstellingen. Wel zullen de mogelijkheden worden onderzocht om landbouwkundig gebruik te integreren met de plannen.

overige aspecten

scheepvaart

Voor de scheepvaart is de Waal van veel groter belang dan de Maas. Bij een eventuele zandwinning langs de Waal vereist de afstemming met de scheepvaart op de rivier meer aandacht dan langs de Maas.

leefmilieu

Voor effecten op het leefmilieu is met name de meest intensieve vorm van menselijk gebruik van belang: bewoning. Langs alle uiterwaarden is verspreid bewoning aanwezig in de vorm van dijkhuizen. In de nabijheid van nagenoeg alle uiterwaarden zijn eveneens woningconcentraties aanwezig zoals de dorpen Wamel, Dreumel, Maasbommel en Alphen in de gemeente West Maas en Waal en Tiel, Lith, Voorne en Oijen in aangrenzende gemeenten. Er zijn geen uiterwaarden binnen de gemeente West Maas en Waal zonder bewoningskernen in de nabijheid. De meeste uiterwaarden zijn te klein om zelfstandig voldoende zand te kunnen leveren. Alleen de Wamelsche uiterwaard heeft een omvang vergelijkbaar met Over de Maas, maar bij deze uiterwaard liggen twee kernen, namelijk Tiel en Wamel.

2.5. Beleidskaders

2.5.1. Delfstoffenbeleid

SODI, SODII en Nota Ruimte

Wat betreft de juridische en beleidsmatige betekenis van SOD1, SOD2 en Nota Ruimte geldt:

- de juridische status van SOD I en SOD II inzake ontgrondingen is nu nihil of bijna nihil (SOD II);
- de beleidsmatige betekenis van SOD I en II (voorzover actueler dan SOD I) voor met name het overgangsbeleid tot 2009, blijft echter voor Rijk (zelfbinding) en provincies (richtinggevend) voor de motivering van planvorming en vergunningverlening inzake ontgrondingen uitdrukkelijk aanwezig, tot het moment, dat de parlementaire behandeling van de recent verschenen Nota Ruimte (aangepast deel III PKB-procedure 5^e Nota RO) heeft plaatsgevonden;
- ook de recent verschenen Nota Ruimte (hoofdstuk 4.8.1. Bouwgrondstoffenvoorziening) heeft inmiddels als kabinetsbesluit een gelijke (anticiperende) beleidsmatige betekenis voor Rijk en provincies, met name voorzover het actueler beleid dan SOD I en II omvat, waarmee door Rijk en provincies bij de motivering van planvorming en vergunningverlening uitdrukkelijk rekening moet worden gehouden;

- na parlementaire behandeling van de Nota Ruimte is dit voortaan het enige landelijke beleidsdocument met PKB-status en betekenis inzake ontgrondingen c.q. de bouwgrondstoffenvoorziening, dat juridisch en beleidsmatig fungeert².

Concluderend kan worden gesteld, dat de Nota Ruimte een gelijkwaardige status heeft als het SOD I en II voor zover het actueler beleid dan SOD I en II omvat. De beslissende zaken omtrent ODM zijn expliciet geactualiseerd in de Nota Ruimte, zie de volgende citaten uit de paragraaf 'Bouwgrondstoffenvoorziening' in de Nota Ruimte:

- 'diep ontgronden in de uiterwaarden is in beginsel toegestaan voor zover mogelijk binnen de beperkingen van VHR en EHS';
- 'voor een goede overgang naar meer marktwerking is het noodzakelijk dat reeds in voorbereiding zijnde projecten voor de winning van beton- en metselzand zo spoedig mogelijk in uitvoering worden gebracht. In dit verband is het met name van belang dat de Gelderse projecten 'Geertjesgolf' en 'Over De Maas' in de geplande omvang en onder de met het rijk afgesproken voorwaarden doorgang vinden'.

Verder is in de Nota ruimte (paragraaf 4.8.1.3.) een zogenoemde 'grondstoffentoets' geïntroduceerd, beoogd om de bouwgrondstoffenvoorziening een plaats te geven, ook in ruimtelijke plannen die daarin niet voorzien, maar daartoe wel kansen of risico's bieden. In zulke plannen moet:

- het effect op de bouwgrondstoffenvoorziening worden betrokken bij de afweging van de plannen;
- rekening worden gehouden met geologische voorkomens van schaarse bouwgrondstoffen;
- worden afgewogen of de beoogde functies met die van de winning van oppervlaktedelfstoffenwinning is te combineren. Voor de uiterwaarden geldt hierbij dat het dieper graven dan voor de primaire functie strikt noodzakelijk is, niet wordt uitgesloten.

Opgemerkt wordt, dat vanuit de doelstellingen van het onderhavige project, de grondstoffentoets in feite in het plan is verwerkt.

Voor Over de Maas betekent één en ander dat met name het beleid zoals verwoord in de Nota Ruimte als richtinggevend kan worden gezien.

In dit verband is ook nog van belang de brief van de Staatssecretaris van LNV (18 juli 2002), waarin een eenmalige afwijking van het toenmalige rijksbeleid wordt toegestaan: voor ODM mag diep worden ontgrond in de uiterwaarden mits aan verschillende voorwaarden wordt voldaan. Aan deze brief wordt gerefereerd in de Nota Ruimte: gesteld wordt dat het met name van belang is, dat ODM in de geplande omvang en onder de met het rijk afgesproken voorwaarden doorgang vindt. De voorwaarden die in de brief van de staatssecretaris van LNV zijn opgenomen blijven dus van kracht. Hieraan wordt in het project ODM dan ook zorgvuldig tegemoet gekomen, zoals in dit MER uitgebreid wordt toegelicht.

streekplan 1996

Dit streekplan is geldig tot het nieuwe streekplan van kracht is (naar verwachting zomer 2005). Over de Maas is in strijd met dit streekplan zodat een herziening van het streekplan nodig is om de locatie te kunnen realiseren. Deze herziening is in voorbereiding in de vorm van een concrete beleidsbeslissing. Dit MER wordt opgesteld ter onderbouwing van deze cbb.

Nota Industriezand

Deze is door PS vastgesteld in april 2002 en volledig van kracht. Hierin wordt Over de Maas specifiek genoemd en wordt aangegeven dat voor realisering een streekplanherziening nodig is.

² Uit: memo IPO Vakberaad Ontgrondingen – juridische werkgroep, 4 mei 2004 (zie bijlage).

2.5.2. Natuurbeleid

Ecologische Hoofdstructuur (EHS)

Op basis van de Visie Fort Sint Andries is een deel van het gebied in het verleden door GS van Gelderland begrensd als natuurontwikkelingsproject in het kader van de RBON (Regeling Beheersgebieden en Natuurontwikkeling). Omdat het gebied tevens in de bruto-EHS van het Natuurbeleidsplan ligt, behoort het begrensde gebied formeel tot de zogenoemde netto-EHS. De beschermingsformule van het Structuurschema Groene Ruimte is daarmee van toepassing. Dat betekent dat wezenlijke kenmerken en waarden niet mogen worden aangetast, tenzij er geen alternatieven zijn en er sprake is van een groot maatschappelijk belang en mitigatie/compensatie niet mogelijk is.

Ook zijn diepe ontgrondingen in de EHS niet toegestaan. Een deel van het gebied valt buiten de netto-EHS, omdat – op basis van de Visie Fort Sint Andries - hier voortzetting van de landbouw werd voorzien. Omdat het echter om te ontwikkelen natuurwaarden gaat, en niet om waarden die reeds op de locatie aanwezig zijn, is verschuiving van de ligging van de EHS zeer wel mogelijk, zolang de natuurdoelen maar worden gerealiseerd. De toenmalige staatssecretaris van LNV is akkoord gegaan met deze redenering; in een brief d.d. 18 juli 2002 (bijlage VIII) staat: 'Gegeven deze feiten kan ik eenmalig instemmen met het afwijken van het SGR.... Voorwaarde is dat via de ontgronding 'Over de Maas' substantiële natuurwaarden worden gerealiseerd.'

In het nieuwe Gebiedsplan Natuur en Landschap van de provincie Gelderland, de opvolger van bovengenoemde begrenzingenplannen RBON, is het gebied niet meer opgenomen als nieuwe natuur in de zin van de regeling. GS gaat ervan uit, dat de gewenste natuur niet via aankoop- en inrichtingssubsidies, maar via zandwinning wordt gerealiseerd.

Gebiedsplan natuur en landschap Gelderland

Dit plan geeft voor de gehele provincie aan welke natuur-, bos- en landschapsdoelen Gedeputeerde Staten willen realiseren met de inzet van de Subsidieregeling Agrarisch Natuurbeheer en de Subsidie-regeling Natuurbeheer. Het gebiedsplan vormt een belangrijke bouwsteen voor de realisering van natuur- en landschapsbeleid van rijk en provincie. Dat geldt in het bijzonder voor de totstandkoming van de Ecologische Hoofdstructuur. De uitvoering van dit plan vindt plaats door het aangaan van beschikkingen en door grondverwerving, op basis van vrijwilligheid.

Op de CD-ROM en de 1 op 25000- kaarten die bij dit gebiedsplan horen is aangegeven op welke percelen de Subsidieregelingen Natuurbeheer en Agrarisch Natuurbeheer van toepassing zijn. Grondeigenaren en grondgebruikers van deze percelen kunnen subsidie aanvragen voor (agrarisch) natuurbeheer voor het realiseren van de in dit gebiedsplan aangegeven doelen. Voor het deelgebied Over de Maas (F 2225) geldt dat er geen middelen uit het programma beheer ter beschikking worden gesteld. GS gaan ervan uit, dat de gewenste natuur niet via aankoop- en inrichtingssubsidies, maar via zandwinning wordt gerealiseerd. Voor de Moleneindse Waard was, bij het opstellen van het gebiedsplan nog niet duidelijk of deze uiterwaard mee zou worden genomen bij het plangebied of niet. Daarom zijn in de Moleneindse Waard wel middelen opengesteld voor het onderhoud van landschapselementen. Indien de Moleneindsche waard in het streekplan als onderdeel van het project Over de Maas wordt opgenomen zal het natuurgebiedsplan hier bij de eerst volgende herziening op worden aangepast.

Het Gebiedsplan heeft in het kader van de ruimtelijke ordening geen doorwerking. Wanneer een gebied wordt begrensd als natuurgebied betekent het géén wijziging van de bestemming zoals deze is weergegeven in het bestemmingsplan. Er treden geen beperkingen op bij de bestaande bedrijfsvoering. Functieverandering van landbouwgrond naar natuurgebied vindt plaats door middel van een overeenkomst (artikel 46 Subsidieregeling Natuurbeheer) en zal daarna tot aanpassing van het gemeentelijk bestemmingsplan leiden. In sommige gemeenten is al een bestemmingswijziging noodzakelijk, voordat tot inrichting van een nieuw natuurgebied kan worden overgegaan.

Het gebiedsplan vormt wel een belangrijke bouwsteen voor de EHS. Via het streekplan zal de EHS een ruimtelijke bescherming krijgen.

De subsidieregelingen vormen niet het enige instrument om natuur- en landschapsdoelen te realiseren. Ook projecten die via de Streekcommissies uitgevoerd worden, landinrichtingsprojecten en Gemeentelijke Projecten Landschapsbeheer, leveren een belangrijke bijdrage. Vanuit publiekprivate samenwerkingsovereenkomsten kan ook een bijdrage worden verwacht. Daarnaast zijn het ruimtelijke, milieu- en waterbeleid essentieel om natuur- en landschapswaarden te beschermen en de juiste omstandigheden voor de natuur tot stand te brengen. Het ontgrondingenbeleid, ten slotte, is gericht op het benutten van klei- en zandwinning om projecten met een maatschappelijke meerwaarde te realiseren, waaronder de realisering van natuur.

de brief van de staatssecretaris van LNV

De staatssecretaris van LNV heeft per brief van 18 juli 2002 (bijlage VIII) ingestemd met een eenmalige afwijking van het rijksbeleid inzake de uiterwaarden. Hiermee erkend het rijk impliciet het maatschappelijk belang van de zandwinning en wijkt hiermee af van het beleid dat 'in beginsel' geen diepe winning in de uiterwaarden is toegestaan zoals vastgelegd in het SOD I. Vanwege de ligging in de EHS stelt het rijk wel een aantal voorwaarden aan de inrichting van het project Over de Maas. Via de zandwinning dienen 'substantiële natuurwaarden' te worden gerealiseerd. De brief van de Staatssecretaris van LNV (bijlage VIII) geeft hieraan de volgende invulling: 'Dat betekent in ieder geval dat er geen sprake kan zijn van diepe plassen zonder leven. Hiertoe dient een inrichtingsplan opgesteld te worden, dat aan geeft op welke wijze de natuurkwaliteiten zullen worden gerealiseerd.'

In dit MER wordt, ter invulling van de term 'substantiële natuurwaarden', de vergelijking gemaakt tussen de natuurwaarden die de verschillende alternatieven en varianten opleveren en de natuurdoelen van de Visie Fort Sint Andries. Wanneer een variant kwalitatief en kwantitatief tenminste even grote natuurwaarden oplevert, wordt dat opgevat als een substantiële natuurwaarde. De diepe delen van de plassen worden hierbij niet tot het natuurterrein gerekend. De kwaliteit van diepe plassen is te onderscheiden in ecologische kwaliteit en milieuhygiënische kwaliteit. De ecologische kwaliteit hangt vooral samen met de mate waarin het diepe water een functie kan vervullen als leefgebied voor organismen (vissen, vogels). Dat hangt weer af van de samenhang tussen het diepe water en de andere delen van het gebied (de rivier, de nevengeul, de ondiepe oevers).

draagvlak in de gemeente Lith

De gemeente Lith en de vereniging 'Zanderover' uit Lith hebben in de zomer van 2003 een brief gestuurd aan de minister van LNV over de eenmalige afwijking van het landelijk beleid, zoals neergelegd in SOD en SGR, ten behoeve van het project ODM. De gemeente en de vereniging stelden daarin dat de minister deze eenmalige afwijking zou moeten terugtrekken, gezien het gewijzigde rijksbeleid en gezien het gebrek aan draagvlak in de gemeente Lith. De minister heeft de gemeente en de vereniging Zanderover laten weten in de aangedragen argumenten geen aanleiding te zien om zijn standpunt over het eenmalig afwijken van rijksbeleid te wijzigen. In zijn brief van 28 augustus 2003 aan de provincie Gelderland stelt de minister van LNV de provincie op de hoogte van dit standpunt (bijlage VIII).

de Flora- en faunawet

Vrijwel alle van nature in Nederland voorkomende zoogdieren, vogels, amfibieën, reptielen en vissen en een aantal bedreigde insecten en planten zijn beschermd op grond van de Flora- en faunawet. Dit betekent, dat deze dieren niet mogen worden gevangen, gedood of opzettelijk mogen worden veront-rust. Tevens is het verboden nesten, holen of andere vaste rust- of verblijfplaatsen te beschadigen of te verstoren en eieren uit het nest te nemen. Beschermden planten mogen niet worden geplukt, beschadigd of op andere wijze van hun groeiplaats worden verwijderd.

Indien het bij het realiseren van een project onvermijdelijk is dat beschermde dieren zullen worden verstoord of gedood of beschermde planten zullen worden beschadigd dan wel anderszins handelingen

moeten worden verricht die in strijd zijn met de Flora- en Faunawet, kan hiervoor een aanvraag om ontheffing worden ingediend bij het ministerie van LNV. Bij de beoordeling wordt onderscheid gemaakt tussen algemeen voorkomende soorten en zeldzame soorten. Voor vogels wordt geen ontheffing verleend.

In het plangebied is alleen het Grasklokje als beschermde plant aangetroffen. Deze is redelijk algemeen en komt niet op de rode lijst voor. Door de ontzanding en herinrichting wordt meer biotoop voor het Grasklokje gecreëerd.

Daarnaast zijn 3 plantensoorten aangetroffen die op de rode lijst staan; Kamgras, Ruige leeuwentand en Veldgerst. Deze soorten zijn niet beschermd in het kader van de Flora- en faunawet.

Van de amfibieën zijn alleen de Bruine kikker en Groene kikker in het plangebied aangetroffen. Het betreffen beide algemene soorten. De omvang van het leefgebied zal door de voorgestelde maatregelen toenemen.

In het plangebied komt een groot aantal zoogdieren voor, waaronder de vleermuizen Gewone dwergvleermuis, Ruige dwergvleermuis en de Meervleermuis. De vleermuizen zijn foeragerend aangetroffen. Er zijn geen vaste rust- of verblijfplaatsen van deze dieren in het plangebied aanwezig. Er hoeft dan ook geen ontheffing voor vleermuizen te worden aangevraagd. De overige zoogdieren betreffen algemeen voorkomende soorten zoals de Bosmuis, Aardmuis, Veldmuis, Mol, Vos, Wezel, Bunzing en het Konijn.

In totaal zijn 24 soorten broedvogels in het plangebied geïnventariseerd. De Patrijs, Veldleeuwerik, Gele kwikstaart, Graspieper en Kneu staan op de rode lijst. Verwacht mag worden dat de oppervlakte geschikt leefgebied voor deze soorten door het uitvoeren van de maatregelen af zal nemen. Voor het verstoren van vogels in het broedseizoen wordt geen ontheffing verleend. Dit betekent dat de werkzaamheden buiten het broedseizoen dienen te worden uitgevoerd.

In het plangebied zijn geen beschermde reptielen, vissen, vlinders en libellen aangetroffen. Voor de uitvoering van de werkzaamheden zal ontheffing moeten worden aangevraagd voor het Grasklokje, Bruine kikker, Groene kikker en een aantal zoogdieren. Het betreffen allen algemeen voorkomende soorten waarvoor naar verwachting een ontheffing zal worden verleend. Momenteel is een algemene maatregel van bestuur in voorbereiding die het mogelijk maakt om voor werkzaamheden waarbij slechts algemeen voorkomende soorten worden geschaad vrijstelling te verlenen. Dit kan betekenen dat, voor de uitvoering van de geplande werkzaamheden, in het geheel geen ontheffing meer benodigd is.

beoordeling Vogelrichtlijn

voorkomende soorten en aantallen

De uiterwaarden van de Maas zijn niet aangewezen als speciale beschermingszone op grond van de Vogel- of Habitatrichtlijn. Het gebied 'Over de Maas' ligt echter in de nabijheid van de uiterwaarden van de Waal. Deze zijn wel aangewezen als speciale beschermingszone op grond van de Vogelrichtlijn. De speciale beschermingszone wordt begrensd door de Heerewaardense Afsluitdijk. Dit gebied wordt door de Kleine zwaan, Kolgans, Grauwe gans en Smient gebruikt als overwinteringsgebied en/of rustplaats. Deze soorten komen voor in aantallen van meer dan 1 % van de biogeografische populatie.

De soorten en aantallen in de speciale beschermingszone in de telperiode van 1993-1997 zijn:

- kleine zwaan	170;
- kolgans	6.000;
- grauwe gans	2.000;
- smient	12.500.

De uiterwaarden van de Waal zijn tevens aangewezen als speciale beschermingszone, omdat het gebied behoort tot één van de vijf belangrijkste broedgebieden van de Kwartelkoning in Nederland. De broedpopulatie Kwartelkoningen in Nederland bedroeg in de periode 1993-1997 gemiddeld 100 paar. In de uiterwaarden van de Waal broedt gemiddeld 8 % van de Nederlandse populatie.

Het gebied is voorts van belang voor Porseleinhoen, Kleine Zilverreiger, Brandgans, Nonnetje, Slechtvalk, Fuut, Aalscholver, Krakeend, Slobeend, Pijlstaart, Tafeleend, Kuifeend, Meerkoet, Kievit, Grutto en Wulp. De biotopen van deze vogels hebben mede de begrenzing van het gebied bepaald.

mogelijke effecten van het project 'Over de Maas'

Mogelijke effecten zijn: verlies van foerageergebied en verstoring.

verlies foerageergebied. In beginsel is het mogelijk dat vogels, die in de uiterwaarden van de Waal rusten, gebruik maken van omliggende landbouwgebieden om te foerageren. De ontgronding in het gebied Over de Maas zou derhalve van invloed kunnen zijn op de populatie in de speciale beschermingszone 'Waal'. Uit het rapport 'Natuurwaarden van de uiterwaarden van Over de Maas' van adviesbureau Mertens blijkt echter, dat tijdens de onderzoeksperiode in 2000-2001 geen ganzen of andere grote groepen overwinterende vogels zijn waargenomen. Het gebied vervult blijkbaar geen belangrijke functie als foerageergebied. Ook voor de broedvogels Kwartelkoning en Porseleinhoen uit de Waaluitwaarde heeft het gebied geen belangrijke functie, omdat deze vogels in de directe omgeving van het nest foerageren.

verstoring. Werkzaamheden voor de ontzanding en herinrichting van het terrein hebben tot gevolg dat de geluidbelasting in het gebied tijdelijk toeneemt. De afstand van het ontzandingsproject tot aan de grens van de speciale beschermingszone bedraagt minimaal 630 m (gerekend van de Van Heemstraweg tot aan de Heerewaardense Afsluitdijk). Verwacht wordt dat de geluidbelasting op deze afstand verwaarloosbaar is. Wellicht dat er nog nader onderzoek wordt uitgevoerd naar deze belasting. Daarmee kan de stelling, dat dit aspect niet relevant is, nader worden onderbouwd.

conclusie. Het project 'Over de Maas' levert geen significante effecten op voor de soorten waarvoor de uiterwaarden van de Waal zijn aangewezen als speciale beschermingszone op grond van de Vogelrichtlijn.

2.5.3. Beleid archeologie en cultuurhistorie

Rijksbeleid

Het Land van Maas en Waal is een Belvédèregebied. Dat betekent dat bij ruimtelijke ontwikkelingen rekening moet worden gehouden met de aanwezige cultuurhistorische waarden. Belangrijke karakteristiek en zijn de buitendijks gelegen natuurlijke uiterwaarden. Als belangrijke cultuurhistorische waarden in het plangebied gelden de terreinen van hoge archeologische waarden en de forten (Nassau te Voorne). Vanuit het Belvédèrebeleid wordt aandacht gevraagd voor een betere bescherming van de dijkenzone.

Provinciaal beleid Gelderland

Vanuit het provinciaal cultuurhistorisch beleid moet er bij ruimtelijke ontwikkelingen rekening worden gehouden met cultuurhistorische waarden zoals deze zijn vastgelegd op de cultuurhistorische waardenkaart. Voor het onderhavige gebied geldt, dat het hoge waarde heeft ondanks het feit dat het gebied inmiddels sterk is aangetast. Het gaat om uiterwaarden en het zomerbed van de rivier. Het gebied is na de bedijking buitendijks geworden en wordt nog regelmatig door rivierwater overstroomd. In 1850 werd dit gebied gekenmerkt door een onregelmatig ingericht landschap met resten van rivierlopen, kleine oeverwallen vaak ingericht als weiland met meidoornhagen. Vooral na 1850 zien we grootschalige zandwinningen en natuurontwikkeling, waaronder nieuwe geulen. In dit gebied is het vooral van belang om rekening te houden met de oude riviergeulen.

Provinciaal beleid Brabant

In het streekplan 2002 is als hoofdlijn opgenomen: 'Respecteer cultuurhistorische en andere landschappelijke waarden en gebruik ze als inspiratiebron voor de verhoging van de landschappelijke kwaliteit van het bebouwde en onbebouwde gebied'.

Op de cultuurhistorische waardenkaart staan onder andere genoemd:

- de Maasdijk (1200-1500);
- de open zichtlijnen naar en vanaf de bebouwingslinten op de oeverwallen richting de Gelderse uiterwaarden;
- het historische dijklint van Lith;
- de molenbiotoop voor de vrije windvang van de Lithse molen.

Het betreft vooral waarden die buiten het plangebied liggen en die door activiteiten in het project niet worden beïnvloed. Wel kan het zicht vanuit Lith aanzienlijk veranderen door ingrepen in vooral de oeverstrook. De zichtlijnen vanuit Lith op de Gelderse uiterwaarden zijn als waarden op de waardenkaart aangegeven in verband met het weinig aangetaste uitzicht. De provincie Brabant noemt de volgende aandachtspunten voor de inrichting van het gebied:

- oude loop van de Maas;
- oude provinciale grenzen;
- moerasachtige zone direct aan de overzijde van Lith (zie historische kaarten 1832, 1912).

Verdrag van Malta

In 1992 hebben de Europese landen waaronder Nederland het 'Europese Verdrag inzake de bescherming van het archeologisch Erfgoed' kortweg verdrag van Malta, ondertekend. Dit heeft ertoe geleid dat in Nederland vanaf dat moment meer aandacht is gekomen voor bescherming van het archeologische bodemarchief. Op dit moment ligt de nieuwe archeologiewet voor behandeling bij de Tweede Kamer. Deze wet is het sluitstuk van de implementatie van het Verdrag van Malta in de Nederlandse wetgeving. Nu is er een interim-beleid van kracht. Het rijksbeleid is in de geest van het Verdrag van Malta gericht op behoud van archeologisch bodemarchief in situ. Vanaf 1997 weegt de provincie Gelderland archeologische belangen volwaardig mee in de planologische besluitvorming.

Bij bodemversturende activiteiten moet vooraf, door middel van onderzoek, de archeologische verwachtingswaarde worden bepaald en moeten eventueel benodigde vervolgonderzoeken worden uitgevoerd. Hiermee worden de archeologische waarden in beeld gebracht. Deze archeologische waarden dienen te worden meegewogen in de belangenafweging in het kader van de besluitvorming. Eventueel aanwezige archeologische waarden dienen bij voorkeur in situ behouden te blijven.

2.5.4. Waterbeleid

watertoets

Voorafgaand aan het opstellen van het MER is aan alle waterbeheerders gevraagd een wateradvies uit te brengen, naar aanleiding van het verschijnen de Startnotitie m.e.r.. Het integrale wateradvies is per brief van 27 januari 2004 kenbaar gemaakt. In het MER zijn de punten uit het wateradvies gedeeltelijk verwerkt. Het detailniveau van het onderzoek is op een aantal punten lager dan waarom in het wateradvies is gevraagd. In die gevallen gaat het om aspecten op inrichtingsniveau, die het detailniveau van het besluit waarom het hier gaat (i.c. de vaststelling van een streekplan) te boven gaan. Deze aspecten komen in de volgende fase, in de verdere uitwerking van Over de Maas aan de orde. De meer gedetailleerde wateradviezen op inrichtingsniveau zijn gebundeld en opgenomen in bijlage IX. Deze worden als uitgangspunten voor de verdere uitwerking (inrichting) meegegeven.

Derde Waterhuishoudingsplan (WHP3)

Het ontwerp-WHP3 is in juni 2004 vastgesteld en zal volgens planning eind 2004 definitief worden vastgesteld.

Over hoogwaterbescherming is in het WHP het volgende opgenomen:

'De Gelderse Visie op Hoogwaterbescherming is gericht op structurele buitendijkse maatregelen. De prioriteit ligt bij het oplossen van de flessenhalzen, en uiterwaard- en riviermaatregelen en het verbreden van het riviersysteem door het verleggen van dijken. Alleen als al deze maatregelen onvoldoende opleveren of als er geen mogelijkheden zijn om buitendijks tot een oplossing te komen zijn binnendijkse maatregelen nodig. Door in te zetten op structurele maatregelen buitendijks wordt zoveel mogelijk een veerkrachtig en robuust riviersysteem gecreëerd met de nodige flexibiliteit. Veiligheid op de lange termijn en het verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit in het riviereengebied moeten daarbij hand in hand gaan. Door deze aanpak is naar onze mening de inzet van noodoverloopgebieden overbodig. Genoemde visie geldt zowel voor de Maas als voor de Rijntakken'.

In het WHP heeft de uiterwaard Over de Maas de functie 'overwegend natuur en landschap' en de Moleneindsche Waard de functie 'overwegend landbouw'. Indien de locatie Over de Maas in het streekplan wordt opgenomen inclusief de Moleneindsche Waard betekent dit een aanpassing van de functie-toekenning zoals in het ontwerp WHP3 is opgenomen.

Kaderrichtlijn water

De Europese Kaderrichtlijn water is vastgesteld in december 2000. De richtlijn heeft als doel oppervlaktewater en grondwater zowel kwantitatief als kwalitatief te verbeteren. De hoofddoelen zijn:

- het bereiken van een goede chemische en ecologische kwaliteit van grond- en oppervlaktewater;
- het beschermen van waternatuur tegen verdere achteruitgang en het verbeteren daarvan;
- het bevorderen van duurzaam gebruik van water;
- het realiseren van een forse vermindering van lozingen en emissies van stoffen naar het oppervlakte water die het milieu schaden;
- het bewerkstelligen van een aanzienlijke vermindering van huidige en toekomstige verontreiniging van grondwater;
- het voldoen aan de doelstellingen voor beschermde gebieden conform de Habitat- en Vogelrichtlijn, de gewasbeschermingsrichtlijn, de zwemwaterrichtlijn en de nitraatrichtlijn.

De lidstaten van de Europese Unie hebben de wettelijke plicht om de Kaderrichtlijn Water vast te leggen in hun wetgeving en deze door te laten werken in hun plannen. In 2009 moeten de te bereiken resultaten zijn vastgelegd in zogenaamde Stroomgebiedbeheersplannen voor internationale stroomgebieden. *Over de Maas maakt deel uit van het stroomgebied Maas. Het Stroomgebiedbeheerplan, dat in 2009 wordt vastgesteld, is het eerste beleidsstuk uit hoofde van de Kaderrichtlijn Water waarin ecologische- en chemische doelen zijn omschreven en waarin maatregelen zijn vastgelegd.*

Voor de waterkwaliteit zijn in het WHP3 de in de Kaderrichtlijn Water opgenomen stoffen weergegeven. De kaderrichtlijnnormen voor deze stoffen zullen vanaf 2009 gaan gelden en de huidige normen vervangen. Voor het project Over de Maas zullen naar verwachting eerder dan 2009 de benodigde vergunningen op het gebied van milieu en water worden aangevraagd, zodat de normstelling vanuit de Kaderrichtlijn water niet van toepassing is. Wel is het van belang dat binnen het project Over de Maas aandacht wordt besteed aan de waterkwaliteit en de waterkwantiteit en dat bezien wordt of het project in algemene zin een potentiële bedreiging vormt voor de hoofddoelen uit de Kaderrichtlijn Water.

IVM

Voor de Maas worden voor de korte termijn maatregelen uitgevoerd in het kader van de projecten Grensmaas en Zandmaas. Doel hiervan is om bij een debiet van 3800 m³ de afgesproken veiligheid van één overstromingsrisico in de 1250 jaar te kunnen garanderen. In dit kader zijn geen maatregelen nodig in het traject waar Over de Maas is gelegen. Daarnaast vindt in het kader van IVM een studie plaats naar benodigde maatregelen voor verwachte verhoging van het debiet voor de lange termijn (2005). Deze maatregelen zouden in de periode tot 2050 moeten worden uitgevoerd. Naast een studie naar de uit te voeren maatregelen, wordt de doelstelling, een debiet van 4600 m³, nader onderzocht.

Een recente studie van het RIZA (oktober 2004) onderschrijft dat de doelstelling 4600 m³ reëel is. Naar verwachting zal eind 2005 een besluit worden genomen over de te nemen maatregelen.

PKB Ruimte voor de Rivier

Op 8 december 2000 heeft het kabinet ingestemd met het 'Standpunt Ruimte voor de Rivier' waarin het kader voor de te nemen rivierverruimende maatregelen in de periode tot 2015 is opgenomen. Voor de maatregelen in het kader van Ruimte voor de Rivier is momenteel een PKB in de maak. De verwachting is dat deel I van de PKB Ruimte voor de Rivier in april 2005 wordt vastgesteld.

De PKB heeft geen directe relatie met ODM, omdat de PKB beperkt is tot de rijntakken en geen betrekking heeft op de rivier de Maas. Er is wel een indirecte relatie, omdat bij de uitvoering van de rivierverruimende maatregelen industriezand vrij komt.

Beleidslijn ruimte voor de rivier

Naar aanleiding van de hoogwaters van het najaar 1993 en het voorjaar 1995 heeft Rijkswaterstaat de Beleidslijn Ruimte voor de rivier opgesteld. Deze bepaalt, dat er bij wijzigingen in het winterbed van de rivier geen opstuwing benedenstrooms mag ontstaan en dat de wijziging moet passen in het lange termijnbeleid voor Ruimte voor de Rivier.

2.5.5. Bodembeleid

algemeen

De landelijke beleidsnotitie 'Actief Bodembeheer Rivierbed' geeft regels voor het omgaan met de diffuus verontreinigde bodem in de rivieren. Dit is voor de Maas nader uitgewerkt in de beleidsnotitie 'Actief Bodembeheer Maas' (ABM). Belangrijke uitgangspunten van de ABM-regeling zijn dat deze:

- aansluit aan bij de Wet beheer rijkswaterstaatwerken (Wbr), zoals de ontwikkeling van natuur in de uiterwaarden. Omdat de zandwinning bij Over de Maas wordt gecombineerd met een herinrichtingsproject is de ABM-regeling bruikbaar als toetsingskader;
- alleen van toepassing is voor de aanpak van diffuse bodemverontreiniging, ontstaan door sedimentatie van verontreinigd riviervloeiwater door de Maas en niet zijn terug te voeren op een individuele verontreinigingsbron. Voor de verontreinigde locaties in 'Over de Maas' is geen relatie met bepaalde puntbronnen gevonden. Het gaat hier dus om diffuse bronnen;
- *alleen geldt voor de niet vermarktbare grond, want als grond buiten het gebied wordt gebracht worden de eisen bepaald door de afnemer.*

Bij de toepassing van verontreinigde grond wordt bij ABM alleen getoetst aan de saneringsdoelstelling en is geen klasse-indeling nodig. De grond moet gesaneerd worden tot de BodemGebruiksWaarden (BGW) die van toepassing zijn of tot deze voldoet aan het niveau van herverontreiniging (HVN).

Bodem die ernstig is verontreinigd (gehalten boven de interventiewaarde: klasse 4), is volgens de Wet Bodembescherming een geval van ernstige bodemverontreiniging. Voor het te vergraven deel van de verontreinigde grond moet een saneringsplan worden opgesteld. Storten binnen het gebied is een mogelijkheid, hiervoor dient echter een depot te worden gecreëerd van minimaal 100.000 m³. Hierop zijn de Wet milieubeheer (Wm) en de Leidraad storten van waterbodems van toepassing. Op basis van de Wm moet de nazorg worden geregeld, waarbij het beheer na uitvoering in bepaalde gevallen wordt overgedragen aan de provincie.

Actief Bodembeheer Maas is definitief vastgesteld beleid. Er kan dus een vergunning worden verleend met een looptijd van maximaal 10 jaar op basis van dit beleid.

toepassing als delfstof

Een groot deel van de verontreinigde locaties bevat voor het overgrote deel klei. Het is onwaarschijnlijk dat de grond van de grootste verontreinigde locatie geschikt is voor de keramische industrie, want dit

terrein is reeds vergraven voor kleiwinning. De grond uit de verontreinigde locaties in de Moleneindse Waard is mogelijk wel geschikt voor de winning van keramische klei, maar een nadere afbakening van geschikte gebieden is er nog niet.

bodem blijft bodem

Vrijkomend (verontreinigd) bodemmateriaal kan weer worden gebruikt als bodem, als het weer dezelfde functie krijgt als daarvoor. Deze grond kan dus na zandwinning weer worden gebruikt als deklaag, om een locatie te egaliseren, om ondiepe ontgrondingen op te vullen of om natuurvriendelijke oevers aan te leggen. De grond kan zich vermengen met de ondergrond en is dan niet meer terugneembaar. Er moet bij 'Over de Maas' worden voldaan aan de volgende eisen:

- de bodemopbouw moet na toepassing, qua samenstelling en dikte, vergelijkbaar zijn met de bodemopbouw ter plaatse. Dit betekent dat de geologische situatie gelijk moet blijven en bijvoorbeeld geen klei in een zandbaan mag komen;
- de kwaliteit van de leeflaag moet voldoen aan de saneringsdoelstelling: niveau van herverontreiniging als het gebied regelmatig overstroomt of BGW als het gebied niet regelmatig overstroomt;
- als de onderliggende laag een slechtere kwaliteit heeft moet de laag voldoende erosiebestendig zijn. Bij 'Over de Maas' is de ondergrond echter meestal van betere kwaliteit.

Het opvullen van diepe putten valt niet onder 'bodem blijft bodem', omdat de grond hiermee geen bodemfunctie krijgt. Voor het toepassen van grond als bodem moet de grond aan de saneringsdoelstelling voldoen. Bij 'Over de Maas' is de saneringsdoelstelling, afhankelijk van de functie, gelijk aan ofwel:

- de bodemgebruikswaarde voor natte natuur;
- de bodemgebruikswaarde voor droge natuur;
- het herverontreinigingsniveau voor terrein dat regelmatig zal overstroomen.

Omdat er voor de saneringsdoelstelling wordt gekeken naar totaalgehalten, zonder correctie voor organisch stof- en lutumgehalte zoals bij de klasse-indeling gebeurt, is niet precies te zeggen welke locaties al dan niet aan deze saneringsdoelstelling voldoen. De klasse 2 locaties, in de voormalige stroomgeul, voldoen bijvoorbeeld niet aan de minst kritische saneringsdoelstelling, namelijk de bodemgebruikswaarde voor natte natuur. De grond die niet voldoet aan de saneringsdoelstelling moet op een andere manier worden toegepast.

bodem wordt bouwstof

Verontreinigde grond is ook te gebruiken als bouwstof, maar moet daarvoor wel voldoen aan het Bouwstoffenbesluit. De belangrijkste voorwaarden hiervoor zijn dat de grond:

- voldoet aan de samenstellingswaarden en immissie-eisen;
- na toepassing terugneembaar is;
- de afdeklaag voldoende erosiebestendig is.

Klasse 4 is onder deze voorwaarden niet bruikbaar, waardoor al een flink aantal locaties afvallen voor deze toepassing. Deze toepassingsmogelijkheid is wel geschikt voor de klasse 2- en klasse 3 locaties. Hierbij gelden er randvoorwaarden voor de minimale omvang (50 m³ of 10.000 ton). Met deze matig verontreinigde grond kunnen bijvoorbeeld dijken, kaden of hoogwatervluchtplaatsen worden aangelegd. De grond moet wel worden afgedekt met grond die aan de saneringsdoelstelling voldoet. De dikte van deze afdeklaag (leeflaag) hangt af van de functie (droge of natte natuur).

Bij verwerking op basis van het bouwstoffenbesluit is geen Wm-vergunning vereist, maar een melding bij Rijkswaterstaat als bevoegd gezag voor het bouwstoffenbesluit in de uiterwaarden.

kanttekeningen toepassingsmogelijkheden ABM

Als de afgegraven grond eerst wordt bewerkt (bijvoorbeeld na afscheiding fijne fractie) dan valt de restgrond die in het gebied achter blijft in de toepassingsmogelijkheid 'bodem wordt bouwstof'. De restgrond moet dan voldoen aan het Bouwstoffenbesluit voordat het wordt toegepast. Echter, na afzeven

van alleen de grove bestanddelen valt de grond wel binnen de toepassingsmogelijkheid 'bodem blijft bodem' en moet dan aan de saneringsdoelstelling voldoen. Het aanwezige puinafval op enkele locaties mag niet in het gebied worden teruggebracht en moet dus worden afgevoerd.

2.5.6. Landbouw

De locatie Over de Maas bestaat uit de uiterwaarden Over de Maas en Moleneindsche Waard. Beide uiterwaarden maken onderdeel uit van de 'Landinrichting Land van Maas en Waal'. De landinrichtingscommissie heeft van GS de opdracht om de landbouwkundige structuur in het gehele gebied te verbeteren en om, onder andere in de uiterwaard Over de Maas, nieuwe natuur te realiseren. Het betreft circa 115 ha nieuwe natuur naast de bestaande 10 ha natuur.

Het project Over de Maas is strijdig met het landinrichtingsplan zoals op 17 mei 2000 middels stemming is aangenomen. Indien de locatie Over de Maas wordt opgenomen in het streekplan verandert het beleid van de provincie over dit gebied. Als gevolg hiervan zal de opdracht van GS aan de landinrichtingscommissie moeten worden aangepast aan het nieuwe beleid. Dit houdt in dat de opdracht tot realisering van 115 ha nieuwe natuur in de uiterwaard Over de Maas zal worden ingetrokken. Het probleem dat ontstaat voor de betrokken bedrijven door onttrekking van de uiterwaarden Over de Maas en Moleneindsche Waard aan de Landbouw dient niet opgelost te worden door de landinrichtingscommissie. De initiatiefnemer voor uitvoering van het project Over de Maas zal een regeling moeten treffen met de betrokken bedrijven. Met de landinrichtingscommissie zullen hier afspraken over moeten worden gemaakt, bijvoorbeeld door voor de betreffende gronden te bepalen dat inbreng gelijk is aan toedeling.

De landinrichting kan mogelijk wel een (beperkte) bijdrage leveren aan de oplossing voor de betrokken individuele bedrijven. Initiatiefnemer, dan wel het betrokken bedrijf, zal dan vervangende grond binnen de landinrichting moeten inbrengen en de wensen tijdig kenbaar moeten maken. De wenszittingen van de 'Landinrichting Land van Maas en Waal', alsmede de zogenoemde peildatum zijn gepland in 2006.